

Ebeveyn Mizacı ve Öz Yeterliğin 1–3 Yaş Arası Çocukların Sosyal -Duygusal Gelişimlerine Etkisi *

Exploring the Impact of Parental Temperament and Self-Efficacy on Socio-Emotional Development in Children Aged 1–3

Hatice Hilal KARAGÜL¹ ve Esin SEZGİN²

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Bölümü, İstanbul, hhhkgul@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9954-7708

²Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, Afyonkarahisar, esezgin@aku.edu.tr, orcid.org/0000-0002-9772-9855

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
18.05.2025
Kabul/Accepted:
20.07.2026

DOI:

10.18069/firatsbed.1701798

Anahtar Kelimeler

Ebeveyn mizacı, ebeveyn öz yeterliği, sosyal duygusal gelişim.

Keywords

Parental temperament, parental self-efficacy, social emotional development.

ÖZ

Ebeveynler, erken çocukluk döneminde çocukların ilk etkileşim kurduğu ve gelişim süreçlerinde en belirleyici rolü üstlenen bireyler olarak görülmektedir. Ebeveynlerin çocukların kişilik özellikleri, davranışları ve gelişimsel yönelimleri üzerindeki etkisi dikkate alındığında, ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal-duygusal gelişimi üzerindeki etkisinin derinlemesine incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, 1-3 yaş arasındaki çocukların sosyal-duygusal gelişimi ile ebeveyn mizacı ve ebeveynlik öz yeterliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada nicel yöntemlerden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 217 çocuk ve ebeveyni çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler; Demografik Bilgi Formu, Enneagram Kişilik Ölçeği, Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği ve Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Tek Yönlü ANOVA ve Pearson Korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular, erken çocukluk müdahalelerinde yalnızca çocuğa değil, ebeveynin kişilik özellikleri ve ebeveynlik yeterliklerine dayalı farklılaştırılmış desteklerin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Aynı zamanda bu bulgular, erken çocukluk döneminde ebeveyni yönelik özelliklerin çocukların sosyal duygusal gelişimleri üzerindeki etkisine dair literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

ABSTRACT

Parents are recognized as the primary agents of interaction and development in early childhood, exerting a significant influence on children's personality traits, behaviors, and developmental trajectories. Given the foundational role of parenting in shaping early social-emotional competencies, the present study investigates the relationship between the social-emotional development of children aged 1 to 3 and parental temperament and self-efficacy. A relational survey model, grounded in quantitative research methodology, was utilized. The sample consisted of 217 children and their parents, selected through a convenience sampling method. Data were collected using the Demographic Information Form, the Enneagram Personality Scale, the Parental Self-Efficacy in Parenting Skills Scale, and the Vineland Social-Emotional Early Childhood Scales. Data analysis involved one-way ANOVA and Pearson correlation techniques. The findings indicate that differentiated supports should be developed in early childhood interventions based not only on the child but also on the personality characteristics and parenting competencies of the parent. At the same time, these findings introduce temperament profiles as predictors to filling the gap in the literature on the impact of parental characteristics on children's social emotional development in early childhood.

Atıf/Citation: Karagül, H. ve Sezgin, E. (2026). Ebeveyn Mizacı Ve Öz Yeterliğin 1-3 Yaş Arası Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimlerine Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 3, 1173-1196.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Hatice Hilal KARAGÜL, hhhkgul@gmail.com

* Bu makale yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. Giriş

Gelişim, döllenme ile başlayıp yaşam boyu devam eden, sürekli değişim ve dönüşüm içeren bir süreçtir (Santrock, 2012). Bu süreç; fiziksel, bilişsel, dilsel, duygusal ve sosyal alanlarda belirli koşullar altında gerçekleşen ilerlemeleri kapsar. Gelişim alanları birbirleriyle etkileşim içindedir; dolayısıyla bir alanda yaşanan olumlu ya da olumsuz değişim, diğer alanları da doğrudan etkileyebilir (Senemoğlu, 2020). Bu durum, gelişimin bütüncül bir yapıya sahip olduğunu ve alanlar arası karşılıklı etkileşimin gelişimsel süreci yönlendirdiğini göstermektedir. Gelişimin en önemli alanlarından birisi de sosyal duygusal gelişimdir ve bu araştırmaya konu olmaktadır.

Sosyal duygusal gelişim, ayrı bir gelişim alanı olarak ele alınsa da diğer gelişim alanlarından etkilenir ve onları etkileyebilir. Ayrıca bebeklerin doğuştan itibaren sosyal bir varlık olmaları nedeniyle bu alan, gelişimin merkezinde yer alır. Nitekim bebekler doğdukları andan itibaren sosyal bir çevre içerisinde yer alma eğilimindedir (San Bayhan & Artan, 2014). Sosyal duygusal gelişim; bireyin duygularını tanıma, düzenleme ve yönetme, sosyal çevre ile olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme becerilerini içerir (Payton et al., 2000). Erikson (1963) psikososyal gelişim kuramında sosyal duygusal gelişimi yaşam boyu evreler halinde ele almış ve güven, kimlik gibi kavramlar üzerinde durmuştur. Bu gelişim alanı, doğum öncesi dönemden başlayıp yaşam boyunca devam eden bir süreçtir (Ünüvar, 2018). Bebeklik dönemi itibarıyla bireyler sosyal etkileşimlere ihtiyaç duyarlar. Bu sosyal bağlam, genellikle ebeveynler ya da birincil bakım veren kişiler aracılığıyla sağlanır. Yaşamın ilk yıllarında çocuklar, biyolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve duygusal güvenlik açısından birincil bakım veren kişilere bağımlıdır (Demircioğlu, 2017). Bu erken dönem bağlanma ilişkisi, çocuğun genel gelişim süreci üzerinde belirleyici bir rol oynayabilir. Bowlby (1969) bağlanma kuramında güvenli bağlanmanın çocukların gelişimleri üzerindeki etkisine değinerek farklı bağlanma türlerinden bahsetmiştir. Bu nedenle, çocukların gelişim süreci; biyolojik, çevresel ve psikososyal birçok faktörün etkileşimiyle şekillenir. Bu faktörlerden biri olarak değerlendirilen mizaç, bireyin doğuştan getirdiği ve gelişim üzerinde etkili olan temel özelliklerden biridir. Burger'e (2006) göre, mizaç; bebeğin dünyaya kendine özgü davranışsal eğilimlerle gelmesini ifade eder. Bu yapı; duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkileri kapsar ve bireyin çevresine nasıl karşılık vereceğini belirleyen bir içsel düzenleyicidir (Acarkan & Konal Süslü, 2022).

Mizaç, bireyin doğuştan getirdiği özellikler ve sosyal ilişkiler karşısında gösterdiği hassasiyettir (Sakarya & Pekdoğan, 2020). Ebeveynlerin mizacı, sadece kendi davranışlarını değil, aynı zamanda çocuklarının davranış biçimlerini ve duygusal gelişimlerini de şekillendirebilir. Çocuklar, özellikle erken çocukluk döneminde ebeveynlerinin duygusal tonuna ve tutumlarına karşı son derece duyarlıdır. Ebeveynin çocuk yetiştirme tarzı, içinde bulunduğu sosyal çevre ve kültürel bağlam gibi etkenler çocuğun davranışlarını etkileyebilir (San Bayhan & Artan, 2004). Eysenck (1970) mizacın kişiliğin bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Literatüre bakıldığında, mizaç ile ilgili çalışan kuramcıların mizacı farklı boyutlarda ele aldığı görülmektedir (Thomas ve Chess, 1977; Buss ve Plomin, 1984; Kagan, 1991; Cloninger, 1993). Bu çalışmada araştırmaya konu olan ve kişilerin mizacını belirlemek amacıyla kullanılan Enneagram Kişilik Modeli üzerinde durulmuştur.

Enneagram, kökeni antik dönemlere dayanan, özellikle Gılgamış Destanı döneminden itibaren aktarılacak günümüze ulaştığı belirtilen (Riso & Hudson, 2009), eski ruhani geleneklerden türeyen bir kişilik kuramıdır (Akar, 2024). Bu sistem, bireyin kendini tanımasına olanak sağlayan güçlü ve dinamik bir kişilik modelidir (Daniels & Price, 2016, ss. 11–13; Demir et al., 2023). Enneagram, Latince "dokuz" anlamına gelen ennea ile çizgi anlamındaki grammos kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş, Yunancada "dokuz yönlü figür" anlamına gelen geometrik bir şekil olarak da temsil edilir (Keskin, 2020; Taştan, 2021). Bu figür, dairesel formuyla insan yaşamının bütünlüğünü, köşeleri ve çizgileriyle ise kişilik yapılarının birbirleriyle olan etkileşimini simgeler (Akar, 2024).

Enneagram sisteminde kişilik dokuz temel tipe ayrılır (Riso & Hudson, 2022). Her tipin kendine özgü duygusal ve davranışsal örüntüleri vardır. Bu tipler şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 1: Mizaç Tipleri ve Özellikleri

Mizaç Tipi	Mizaç Adı	Özellikler
Tip 1	Mükemmeliyetçi/ Reformcu/ İdealist	- Planlı, düzenli, mantıklı ve sorumluluk sahibi bireylerdir. Eleştirel düşünce yapısına sahiptirler ve kusursuzluğu hedeflerler (Acarkan, 2022, ss. 63–65; Acarkan & Konal Süslü, 2022, s. 68; Şirin, 2020) - Öfke duygularını bastırma konusunda kontrollüdürler (Addison, 2006).
Tip 2	Yardımcı/ Fedakâr	Sevgi odaklı, yardımsever ve duygusal etkileşimi önemseyen bireylerdir. Sevilmek ve başvurulacak kişi olmak isterler (Acarkan, 2022, s. 77; Şirin, 2020; Riso & Hudson, 2022; Palmer, 2010).
Tip 3	Başaran	Hedef odaklı, motivasyonu yüksek ve öz güvenlidirler. Başarısızlıkla özdeşleşmek istemezler (Acarkan, 2022, s. 90; Daniels & Price, 2016, ss. 46–49).
Tip 4	Özgün/Romantik	Kendine özgü değerleri önemseyen, estetik duyarlılığı yüksek bireylerdir. Duygusal hassasiyetleri sanatsal yönlerini destekler (Acarkan & Konal Süslü, 2022, s. 84; Morris & Cramer, 1996).
Tip 5	Gözlemci	Bilişsel süreçlere önem veren, gözlem yapmayı ve analiz etmeyi seven bireylerdir. Talepleri düşüktür ve problem çözmede derinlemesine düşünürler (Acarkan & Konal Süslü, 2022, s. 90; Palmer, 2010; Keskin, 2020).
Tip 6	Sorgulayıcı/ Sadık	Geleceğe yönelik kaygıları olan, risk analizi yapan ve güven arayan kişilerdir. İş birliğine yatkın olup sosyal ortamlarda temkinli davranırlar (Acarkan, 2022, s. 129; Riso & Hudson, 2009; Yılmaz & Selçuk, 2018).
Tip 7	Maceracı	Meraklı, enerjik ve iyimserdirler. Rutin ortamlarda sıkılır, değişiklikten hoşlanırlar (Acarkan, 2022, s. 144; Yılmaz, 2019; Daniels & Price, 2016, ss. 62–65).
Tip 8	Lider/Reis	Güç ve kontrolü önemseyen, adaletli ve koruyucudur. Açık sözlü ve etkili iletişim kurarlar. Fiziksel duruşlarıyla otoritelerini yansıtır (Acarkan & Konal Süslü, 2022, s. 107; Daniels & Price, 2016, ss. 66–69).
Tip 9	Uzlaşmacı/Barışçı	Huzuru ve dengeyi önemseyen, çatışmalardan kaçınan bireylerdir. İçsel uyum ve çevresel barışı sürdürmeye çalışırlar (Acarkan, 2022, s. 169; Erçin, 2018)

Ebeveyn mizacının yanı sıra çocuğun gelişimini etkileyen diğer önemli değişken ise ebeveyn öz yeterliğidir. Ebeveyn öz yeterliği, bireyin ebeveynlik rolünde kendini ne kadar başarılı ve etkili hissettiğine ilişkin öznel değerlendirmesidir (Aksüt, 2022). Bu kavram, Bandura'nın (2012) tanımladığı genel öz yeterlik kuramı çerçevesinde; kişisel, davranışsal ve çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Bandura (1977), öz yeterliği bireyin belirli durumlarla başa çıkmak için gerekli davranışları ne ölçüde başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceğine ilişkin inancı olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamadan hareketle, Teti ve Gelfand (1991), ebeveyn öz yeterliğini bireylerin ebeveynlik becerilerini başarıyla yerine getireceklerine dair beklentilerinin düzeyi olarak tanımlamaktadır. Bu kavram, anne babaların çocuk yetiştirmedeki yeterliklerine dair öznel değerlendirmelerini içermektedir (Deleş & Kaytez, 2022). Bandura (1997), bireylerin yeterliğe dair inançlarının, ebeveynlik davranışlarının temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, ebeveynin kendine ve çocuğuna yönelik tutumları üzerinde doğrudan etkisi olduğu görülmektedir. Yüksek öz yeterlik algısına sahip ebeveynlerin, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde daha fazla sorumluluk aldıkları (Coleman & Karraker, 2000), daha zengin sözel iletişim kurdukları (Aksoy & Diken, 2009), yeterli düzeyde çevresel uyaran sundukları (Coleman & Karraker, 2003) ve çocuklarının sosyal-duygusal gelişimlerini destekledikleri görülmektedir (Özkul, 2015). Öte yandan, düşük ebeveyn öz yeterlik düzeyine sahip bireylerin çocuklarının davranış problemlerini yönetmede zorlandıkları (Coleman & Karraker, 2003), annelik depresyonu yaşama risklerinin yüksek olduğu (Teti & Gelfand, 1991), ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çektikleri (Abbas Mohamed vd., 2022), çocuklarını olumsuz algıladıkları (Montigny & Lacharite, 2005) ve baskıcı tutumlar sergiledikleri (Bor & Sanders, 2004) belirtilmektedir. Ebeveynin kendine ilişkin bu algısı, çocuğun gelişimsel gereksinimlerine verdiği tepkilerde

ve ebeveynlik uygulamalarında belirleyici rol oynayabilir. Bu noktada, ebeveyn öz yeterliğinin ve buna bağlı davranışların, çocukların sosyal duygusal gelişimlerini şekillendiren etkisini ele almak önemlidir.

Sosyal-duygusal gelişimin temelinde yer alan sosyalleşme süreci, bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerini ve normlarını öğrenmesini sağlar (Küçükdoğan & Keleş, 2019, s. 319). Bu bağlamda çocukların toplumsal uyum geliştirebilmeleri için belirli gelişimsel becerilere sahip olmaları beklenmektedir (Ceylan & Ömeroğlu, 2012). Özellikle anne-bebek ilişkisi, doğuştan gelen bir biyolojik hazır bulunuşlukla desteklenir ve sosyal gelişimin temelini oluşturur (Küçükdoğan & Keleş, 2019, s. 320). Sosyal-duygusal gelişim, bireyin sağlıklı ilişkiler kurabilme, duygularını düzenleyebilme ve sosyal kurallara uyum sağlayabilme becerilerini içermektedir (Özyürek & Ceylan, 2014). Bu becerilere erken dönemde sahip olan çocukların kendilerini ifade etme, duygu kontrolü ve sosyal ilişki kurma gibi alanlarda daha başarılı oldukları görülmektedir (Kandır & Alpan, 2008). Aksine, bu gelişimsel yeterlikleri erken dönemde kazanamayan çocukların sosyal uyum sorunları yaşadığı, davranış problemleri gösterdiği ve toplumsal dışlanma riskiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir (Fantuzzo et al., 1998). Bu nedenle, ebeveyn mizacı ve ebeveyn öz yeterliğinin çocukların sosyal duygusal gelişimleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bakıldığında, ebeveyn öz yeterliği, bireyin anne babalık becerilerindeki rollerini yerini getirebilme inancı ve kapasitesidir. Bu kapasiteyi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır; bu faktörlerin başında ebeveyn kişilik özelliklerinden bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda, Enneagram kişilik modeli, bireylerin davranış eğilimlerinin ve tutumlarının altında yatan mizacı tanımlamaya yönelik açıklayıcı bir modeldir. Bu çalışmada Enneagram modeli, ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleri ile çocukların sosyal duygusal gelişimleri arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamaya katkı sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Nitekim, bireyin mizacı ebeveyn öz yeterliğini ve çocuğa yaklaşımının gelişimine yansımalarını dolaylı olarak şekillendirebileceği düşünülmektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ebeveyn mizacı ve ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin 1–3 yaş arasındaki çocukların sosyal-duygusal gelişimi üzerindeki etkisini incelemektir. Ebeveynin mizacı ve ebeveynlik öz yeterliğinin çocukların erken dönem gelişimleriyle nasıl ilişkili olduğu, bu çalışmanın problem alanını oluşturmaktadır. Araştırmanın, özellikle ebeveynler, araştırmacılar ve çocuk gelişimi alanında çalışan uzmanlar için somut veriler sunarak çocuk gelişimini destekleyici ebeveynlik uygulamaları hakkında farkındalık yaratması amaçlanmaktadır. Sosyal duygusal gelişimin erken çocukluk dönemindeki kritik rolü vurgulanarak, bu gelişim alanındaki risklerin ebeveyn temelli olarak tanımlanması ve önlenmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, elde edilen bulguların alanyazına özgün bir katkı sunacağı ve gelecekteki çalışmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1–3 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin mizaç tiplerine göre, anne-babalık becerileri öz yeterlik toplam puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 1–3 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin mizaç tiplerine göre, çocukların sosyal-duygusal gelişim toplam puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Ebeveynlerin anne-babalık becerilerinde öz yeterlik düzeyi ile çocukların sosyal-duygusal gelişim (VSDEÇÖ) toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelidir. İki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ya da derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri ilişkisel tarama modellerini ifade eder (Karasar, 2014). Başka bir ifadeyle, bu model kapsamında değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmekte ve bu ilişkilerden hareketle bazı değişkenlerin diğerleri tarafından yordanıp yordanamayacağı değerlendirilmektedir (Büyüköztürk et al., 2011).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) ile İstanbul ilinde yer alan özel oyun atölyelerine kayıtlı 1–3 yaş aralığındaki çocuklar ve onların ebeveynleri

oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde uygun (kolay ulaşılabilir) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, araştırmacının ulaşım açısından erişilebilir, mevcut ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen bireyleri içeren örnekleme sürecini ifade etmektedir (Christensen, Johnson, & Turner, 2015). Ayrıca, bu yöntem veri toplama sürecinde zaman ve maliyet açısından verimlilik sağlamaktadır (Creswell, 2012). Araştırma öncesinde yapılan G*Power analizi sonucunda minimum örneklem büyüklüğünün 68 kişi olması gerektiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, 1-3 yaş arasında çocuğu olan, İstanbul’da ikamet eden, Türkçe anlama yeterliğine sahip, birincil bakım veren ve gönüllü katılım sağlayan ebeveynler çalışma kapsamına alınmıştır. Veri güvenilirliğini artırmak amacıyla örneklem genişletilerek toplam 217 çocuk ve ebeveyni çalışmaya dahil edilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Ebeveynlere İlişkin Demografik Özelliklerin Dağılımı

Değişkenler	n	%
Anne Yaşı	18-34	157
	35-44	60
	İlköğretim Okulu	13
Anne Öğrenim Durumu	Lise	38
	Üniversite	136
	Yüksek Lisans ve Doktora	30
	Ev Hanımı	92
Anne Mesleği	Memur	12
	İşçi	8
	Serbest Meslek	11
	Diğer (Doktor, Avukat, Öğretmen vd.)	94
Baba Yaşı	25-34	112
	35 ve üzeri	105
	İlköğretim Okulu	18
Baba Öğrenim Durumu	Lise	47
	Üniversite	124
	Yüksek Lisans ve Doktora	28
	Memur	24
Baba Mesleği	İşçi	39
	Serbest Meslek	32
	Diğer (Doktor, Avukat, Öğretmen vd.)	122
Algılanan Gelir Durumu	Düşük	10
	Orta	171
	Yüksek	36
Toplam	217	100

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılan ebeveynlerin 204 (%94,0)’ünü anne, 13 (%6,0)’ünü baba oluşturmaktadır. Annelerin yaşı incelendiğinde, 157 (%72,4) 18-34 yaş, 60 (%27,6) 35-44 yaş; babaların yaşı incelendiğinde ise, 112 (%51,6) 25-34 yaş, 105 (%48,4) 35 ve üzeri yaş şeklinde dağıldığı görülmektedir. Anne öğrenim durumuna bakıldığında, 13 (6,0)’ünün ilköğretim okulu, 38 (%17,5)’inin lise, 136 (%62,7)’sının üniversite ve 30 (%13,8)’unun yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu; babaların öğrenim durumuna bakıldığında, 18 (8,3)’inin ilköğretim okulu, 47 (%21,7)’sinin lise, 124 (%57,1)’ünün üniversite ve 28 (%12,9)’inin yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu görülmektedir. Annelerin mesleğine bakıldığında 92 (%42,4) ev hanımı, 12 (%5,5) memur, 8 (%3,7) işçi, 11 (%5,1) serbest meslek ve 94 (%43,3) diğer (doktor, avukat, öğretmen vd.); babaların mesleklerine bakıldığında 24 (%11,1) memur, 39 (%18,0) işçi, 32 (%14,7) serbest meslek ve 122 (%56,2) diğer (doktor, avukat, öğretmen vd.) şeklinde dağılım göstermektedir. Algılanan gelir durumu incelendiğinde 10 (%4,6) düşük, 171 (%78,8) orta ve 36 (%16,6) yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Demografik Özelliklerin Dağılımı

Değişkenler		n	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	116	53,5
	Erkek	101	46,5
Çocuğun Yaşı	1 yaş	107	49,3
	2 yaş	76	35,0
	3 yaş	34	15,7
	Yok	144	66,4
Kardeş Sayısı	1	52	24,0
	2 ve üzeri	21	9,7
Toplam		217	100

Tablo 3’e göre araştırmaya katılan çocukların cinsiyetleri incelendiğinde; 116 (%53,5) kız, 101 (%46,5) erkek çocuklarının oluşturduğu görülmektedir. Çocukların yaşlarına bakıldığında, 107 (%49,3)’si 1 yaş, 76 (%35,0)’sı 2 yaş ve 34 (%15,7)’ü 3 yaş şeklinde dağılım göstermektedir. Çocukların kardeş sayısına bakıldığında, 144 (%66,4)’ünün kardeşinin olmadığı, 52 (%24,0)’sinin 1 kardeşi, 21 (%9,7)’inin 2 ve üzeri kardeşi olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Mizaç Tiplerine İlişkin Bilgilerin Dağılımı

Değişken	Mizaç Tip	n	%
Enneagram Kişilik Ölçeği	Tip 1	28	12,9
	Tip 2	27	12,4
	Tip 3	20	9,2
	Tip 4	12	5,5
	Tip 5	8	3,7
	Tip 6	37	17,1
	Tip 7	25	11,5
	Tip 8	26	12,0
	Tip 9	34	15,7
Toplam		217	100

Tablo 4’deki araştırmaya katılan ebeveynlerin Enneagram mizaç tiplerine göre dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %17,1’i (n=37) Tip 6, %15,7’si (n=34) Tip 9 ve %12,9’u (n=28) Tip 1 mizaç tipine sahiptir. Diğer katılımcıların ise %12,4’ü (n=27) Tip 2, %12,0’sı (n=26) Tip 8, %11,5’i (n=25) Tip 7, %9,2’si (n=20) Tip 3, %5,5’i (n=12) Tip 4 ve %3,7’si (n=8) Tip 5 mizaç tipindedir. Bu bulgular, katılımcı grubunda tüm mizaç tiplerinin temsil edildiğini ve çeşitliliğin görece dengeli olduğunu göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veriler, 1–3 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynler ve çocuklarına ilişkin bilgileri içeren “Demografik Bilgi Formu”, ebeveynlerin mizaç tiplerini belirlemek amacıyla “Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ)”, ebeveyn öz yeterlik düzeylerini değerlendirmek üzere “Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği” ve çocukların sosyal-duygusal gelişimini değerlendirmek için “Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği (VSDEÇÖ)” aracılığıyla toplanmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Ebeveynler ve çocuklarına ilişkin tanımlayıcı bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formda ebeveynin yaşı, öğrenim durumu, mesleği, algılanan gelir düzeyi; çocuğun yaşı, cinsiyeti ve kardeş durumu gibi değişkenler yer almaktadır.

3.3.2. Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ)

EKÖ, Subaş ve Çetin (2017) tarafından geliştirilen ve bireylerin mizaç tiplerini belirlemeyi amaçlayan bir ölçektir. Toplam 27 maddeden ve 9 alt boyuttan oluşur. Her bir alt boyut, Enneagram sistemine dayalı olarak Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran), Tip 4 (Özgün), Tip 5 (Gözlemci), Tip 6

(Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı), Tip 8 (Reis) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) olarak adlandırılmıştır. Ölçek, 4'lü Likert tipi ile puanlanmakta olup (0: Hiç, 1: Bir kısmı, 2: Geneli, 3: Tamamı beni anlatıyor), her bir tip için üç soru bulunmakta ve 0 ila 9 arasında puan alınabilmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin Cronbach's Alpha değeri .090 olarak hesaplanmıştır. En yüksek puanın olduğu tip kişinin Enneagram kişilik tipini, ana tipini göstermektedir. Örnek ölçek maddesi: "Kuralların uygulanmasını takip eden, tedbirli, güvenilir ve bilmek için çok soru soran biriyim" şeklindedir.

3.3.3. Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği

Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği, Emde (1989) tarafından geliştirilen yapıya dayanarak Elibol ve arkadaşları (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve geliştirilmiştir. 1–3 yaş arası çocukların ebeveynlerinin anne babalık becerilerinde öz yeterliklerini ölçmektedir. Ölçek toplam 53 madde ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar Duygusal Yeterlik (7 madde), Tepkisellik (8 madde), Koruma (7 madde), Disiplin (9 madde), Oyun (7 madde), Öğretme (7 madde) ve Günlük (8 madde) olarak isimlendirilmiştir. Ölçek 5'li likert tipi ile puanlanmaktadır (1: Hiç katılmıyorum–5: Tamamen katılıyorum). Olumsuz maddeler ters puanlanmaktadır. Bu maddeler; M4, M5, M6, M7, M16, M22, M24, M27, M28, M32, M35, M41, M42, M45, M49, M50, M51 ve M51'dir. Ölçek toplam puanı 53 ile 318 arasında değişmekte olup, puanın yüksek olması öz yeterlik düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçek geliştirme sürecinde madde analizi yapılmış ve 13. ile 23. maddelerin ölçeğe katkısı düşük olduğu için çıkarılmıştır. Bu maddelerin çıkartılması ile 51 maddenin Cronbach's Alpa değeri .090 olarak hesaplanmıştır. Örnek ölçek maddesi: "Çocuğ umun bana ihtiyacı olduğ u an her ne yapıyorsam yapayım kolaylıkla bırakabilirim" şeklindedir.

3.3.4. Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği (VSDEÇÖ)

Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği (VSDEÇÖ) Sara S. Sparrow ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilmiş, Türkiye uyarlaması ise Ceylan ve arkadaşları (2019) tarafından yapılmıştır. Doğumdan 4 yaş 11 aya kadar olan çocukların sosyal-duygusal gelişim düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır: Kişilerarası İletişim Becerileri (24 madde), Oyun ve Boş Zaman Becerileri (24 madde), Uyum Sağlama Becerileri (34 madde). Toplam 82 maddeden oluşan ölçek, çocuğ un davranışlarına hâkim olan ebeveynlere uygulanır. Madde toplam korelasyonları incelendiğinde Kişilerarası İlişki Ölçeği madde toplam korelasyon değerlerinin .32 ile .43, oyun ve boş zaman ölçeği madde toplam korelasyon değerlerinin .30 ile .48 Baş etme becerileri madde toplam korelasyon değerlerinin .30 ile .47 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçek 3'lü likert tipi (2: genellikle yapar, 1: bazen ya da kısmen yapar, 0: hiç yapmaz) bir ölçektir. Çocuğ un uygulama fırsatının olmaması ya da davranış hakkında yetişkinin bilgisinin olmaması halinde 1 puan verilmektedir. Ölçek maddeleri yaşlara göre belirlenmektedir. Örnek ölçek maddesi: "İlgiye ihtiyacı olduğ unda etrafında tanıdık kişiyi arar" şeklindedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci, araştırmada kullanılacak ölçme araçlarının geliştiricilerinden gerekli izinlerin alınması ile başlamıştır. Araştırma kapsamında demografik bilgi formuna ek olarak dört farklı ölçek kullanılmıştır. İzin süreçlerinin tamamlanmasının ardından İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) ve özel oyun gruplarının yer aldığı kurumlara iletişime geçilmiştir. Araştırmayı uygulamayı kabul eden kurumlarda, uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen çalışma grubuna ulaşılmıştır. Araştırma hakkında bilgilendirilen ebeveynlerden gönüllü onam formunu imzalamaları istenmiş ve sadece onam veren bireylerle veri toplama süreci yürütülmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi IBM SPSS Statistics 26 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler, öncelikle kodlanarak programa aktarılmıştır. Kaydedilen verilerin öncelikle ters maddeleri düzeltilerek ölçeklerin alt ve toplam puanları hesaplanmıştır. Çalışma verilerinin analizini yapabilmek için, değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis)

değerleri incelenmiştir. George ve Mallery (2019) tarafından belirtildiği üzere, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması verilerin normal dağılım gösterdiğine işaret etmektedir.

Tablo 5: Ölçeklere İlişkin Basıklık Çarpıklık Değerleri

Ölçek	Alt Boyut	n	Min.	Max.	x	ss	Çarpıklık	Basıklık	Statistic	p
Enneagram Kişilik Ölçeği		217	1.00	9.00	5.25	2.79	-.190	-1.383	.167	.000
Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği		217	141.00	241.00	197.65	20.63	-.520	-.243	.073	.006
VSDEÇÖ	Kişilerarası İletişim Becerileri	217	2.00	14.00	7.82	2.60	1.161	.939	.316	.000
	Oyun ve Boş Zaman Becerileri	110	6.00	16.00	13.19	2.16	-1.296	1.741	.219	.000
	Baş Etme ve Uyum Becerileri	110	20.00	60.00	40.18	8.84	.077	-.711	.076	.154
	Toplam	217	2.00	83.00	34.87	28.02	.185	-1.718	.324	.000

Tablo 5 incelendiğinde, tüm ölçek ve alt boyutların çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması ve verilerin normal dağılım göstermesinden dolayı analizlerde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Buna bağlı olarak, ölçeklerin toplam ve alt boyut puanlarının mizaç tiplerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyanslar arasındaki farklılığı belirlemek için post hoc testlerinden LSD testi yapılmıştır. Ölçekler arası ilişkileri incelemek amacıyla ise, Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiş, elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılarak sunulmuştur.

4. Bulgular

Araştırmada, ebeveynlerin anne-babalık becerilerinde öz yeterlik düzeylerinin mizaç tiplerine göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post hoc testlerinden LSD testi kullanılmıştır. Bu analizlere ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının Mizaç Tiplerine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tipler Arası Anlamlı Fark
Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği	Gruplar arası	6986.329	8	873.291	2.136	.034*	1-2, 5-2, 8-2/7, 9-2/7
	Grup içi	85020.436	208	408.752			
	Toplam	92006.765	216				
Duygusal Yeterlik	Gruplar arası	92.537	8	11.567	1.792	.080	-
	Grup içi	1342.716	208	6.455			
	Toplam	1435.253	216				
Tepkisellik	Gruplar arası	189.161	8	23.645	2.237	.026*	1-2, 3-2, 9-2
	Grup içi	2198.692	208	10.571			
	Toplam	2387.853	216				
Koruma	Gruplar arası	108.793	8	13.599	1.003	.435	-
	Grup içi	2819.198	208	13.554			
	Toplam	2927.991	216				

Disiplin	Gruplar arası	317.296	8	39.662	4.724	.000*	1-2/3, 5-2/3/7, 6-2/3/7, 8-2/3/7, 9-2/3/7
	Grup içi	1746.409	208	8.396			
	Toplam	2063.705	216				
Oyun	Gruplar arası	299.147	8	37.393	1.125	.347	-
	Grup içi	6911.480	208	33.228			
	Toplam	7210.627	216				
Öğretme	Gruplar arası	138.647	8	17.331	.926	.496	-
	Grup içi	3892.892	208	18.716			
	Toplam	4031.539	216				
Günlük	Gruplar arası	754.403	8	94.300	2.029	.045*	1-2, 8-2, 9-2
	Grup içi	9668.159	208	46.482			
	Toplam	10422.562	216				

*p<,05

Tablo 6 incelendiğinde, Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği toplam puanı ile alt boyutlardan Tepkisellik, Disiplin ve Günlük alt boyutlarında mizaç tiplerine göre anlamlı farklar bulunmuştur ($p<.05$). Bakıldığında, Tip 2 mizaç tipi, birçok diğer mizaç tipine göre daha düşük öz yeterlik puanı ile öne çıkmaktadır. Anlamlı fark gözlenen çiftler arasında en belirgin farklar Tip 2 ile Tip 1, Tip 5, Tip 8 ve Tip 9 mizaç tipleri arasındadır. Başka bir ifadeyle, Tip 2 mizaç tipine sahip ebeveynlerin diğer mizaç tipindeki ebeveynlere göre daha düşük ebeveyn öz yeterlik düzeyine sahip olduğu ifade edilebilir.

Öz yeterlik toplam puanlarında en yüksek ortalama Tip 5 mizaç tipinde görülürken ($\bar{x}=203.88$), bunu Tip 8 ($\bar{x}=203.50$), Tip 9 ($\bar{x}=202.66$) ve Tip 1 ($\bar{x}=202.86$) takip etmektedir. En düşük ortalama ise Tip 2 ($\bar{x}=186.89$) mizaç tipinde bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, gözlemci mizacına sahip ebeveynler en yüksek öz yeterlik düzeyine sahiptir. Bunu reis, uzlaşmacı ve mükemmeliyetçi mizaç tipine sahip ebeveynler takip etmektedir. Yardımcı mizacına sahip ebeveynlerin ise en düşük öz yeterlik düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tepkisellik boyutunda, Tip 1, Tip 3 ve Tip 9 mizaç tiplerinin Tip 2'ye göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, mükemmeliyetçi, başaran ve uzlaşmacı mizacına sahip ebeveynlerin yardımcı mizaç tipine sahip ebeveynlere göre duyarlı tepki verme, bakım ve ilgi gösterme konusunda öz yeterliklerinin daha anlamlı düzeyde olduğu yönündedir. Disiplin boyutunda ise; Tip 1, Tip 5, Tip 6 ve Tip 9 mizaç tipleri, Tip 2, Tip 3 ve Tip 7'ye kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahiptir. Bu bağlamda, mükemmeliyetçi, gözlemci, sorgulayan ve uzlaşmacı mizaç tipine sahip ebeveynlerin yardımcı, başaran ve maceracı mizaç tipine sahip ebeveynlere göre doğru sınır koyma, disipline etme konusunda öz yeterlik düzeylerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Günlük beceriler alt boyutunda da Tip 1, Tip 8 ve Tip 9'un, Tip 2'ye göre daha yüksek puanlara sahip olduğu gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, mükemmeliyetçi, reis ve uzlaşmacı mizaç tipine sahip ebeveynlerin yardımcı mizaç tipine sahip ebeveynlere göre günlük işler, bakım ve yapılandırma konularında öz yeterliklerinin daha iyi olduğu ifade edilebilir.

Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği (VSDEÇÖ) toplam puanı ve alt boyutları olan kişilerarası iletişim, oyun ve boş zaman becerileri ile baş etme ve uyum becerileri değişkenlerinin farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post hoc testlerinden LSD testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: VSDEÇÖ'nün Mizaç Tiplerine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Tipler Arası Anlamlı Fark
Kişilerarası İletişim Becerileri	Gruplar arası	79.701	8	9.963	1.493	.161	-
	Grup içi	1388.290	208	6.674			
	Toplam	1467.991	216				

Oyun ve Boş Zaman Becerileri	Gruplar arası	49.915	8	6.239	1.373	.218	-
	Grup içi	459.076	101	4.545			
	Toplam	508.991	109				
Baş Etme ve Uyum Becerileri	Gruplar arası	1293.592	8	161.699	2.256	.029*	1-2, 3-2, 5-2, 6-2, 8-2
	Grup içi	7238.772	101	71.671			
	Toplam	8532.364	109				
VSDEÇÖ Toplam	Gruplar arası	6035.287	8	754.411	.959	.469	-
	Grup içi	163642.354	208	786.742			
	Toplam	169677.641	216				

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde, VSDEÇÖ alt boyutlarından yalnızca Baş Etme ve Uyum Becerileri puanlarında mizaç tiplerine göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($F=2.256$; $p=.029$). Buna karşın Kişilerarası İletişim Becerileri, Oyun ve Boş Zaman Becerileri ve VSDEÇÖ toplam puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Post hoc analiz sonuçlarına göre, Tip 1 ($\bar{x}=43.38$), Tip 3 ($\bar{x}=42.42$), Tip 5 ($\bar{x}=47.75$), Tip 6 ($\bar{x}=40.95$) ve Tip 8 ($\bar{x}=43.50$) mizaç tipine sahip ebeveynlerin çocukları, baş etme ve uyum becerilerinde Tip 2 mizaç tipine sahip ebeveynlerin çocuklarına göre ($\bar{x}=34.05$) anlamlı düzeyde daha yüksek puan almıştır. Bu bulgu, ebeveynin mizacının, özellikle çocuğun baş etme ve uyum becerileri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, çocukların baş etme ve uyum becerileri ebeveyn mizacından etkilenebilmektedir.

Araştırmada, anne babalık becerilerinde öz yeterlik ile 1–3 yaş arasındaki çocukların sosyal duygusal gelişimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği ile VSDEÇÖ Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Öz Yeterlik	1											
Toplam (1)												
Duygusal Yeterlik (2)	.668**	1										
Tepkisellik (3)	.684**	.624**	1									
Koruma (4)	.655**	.428**	.454**	1								
Disiplin (5)	.568**	.294**	.304**	.275**	1							
Oyun (6)	.733**	.503**	.404**	.332**	.308**	1						
Öğretme (7)	.765**	.396**	.412**	.447**	.334**	.568**	1					
Günlük (8)	.711**	.293**	.354**	.364**	.316**	.299**	.404**	1				
VSDEÇÖ	.047	.098	.023	-.025	-.025	.008	.079	.062	1			
Toplam (9)												
KİB (10)	.114	.079	.056	.058	.060	.137*	.096	.050	.233**	1		
OBZ (11)	.234*	.191*	.133	.180	.051	.284**	.181	.105	.289**	.113	1	
BEUB (12)	.408**	.297**	.333**	.191*	.224*	.327**	.358**	.263**	.917**	.219*	.057	1

*p<.05 **<.001 KİB: Kişilerarası İletişim Becerileri, OBZB: Oyun ve Boş Zaman Becerileri, BEUB: Baş Etme ve Uyum Becerileri

Tablo 8 incelendiğinde, anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeğinin toplam puanı ile alt boyutlarından duygusal yeterlik ($r=.612$), tepkisellik ($r=.642$), koruma ($r=.655$), disiplin ($r=.553$), oyun ($r=.731$), öğretme ($r=.760$) ve günlük ($r=.735$) boyutları arasında orta ile yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır ($p<.001$). Bu bulgu, öz yeterlik ölçeğinin alt boyutlarıyla tutarlı bir şekilde bütünlük arz ettiğini göstermektedir. Öz yeterlik toplam puanı ile Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği (VSDEÇÖ) alt boyutları arasında yapılan incelemede; baş etme ve uyum becerileri ile öz yeterlik arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=.408$, $p<.001$), oyun ve boş zaman becerileriyle ise düşük düzeyde pozitif bir ilişki ($r=.234$, $p<.05$) olduğu görülmüştür. Ancak kişilerarası iletişim becerileri ve VSDEÇÖ toplam puanı ile öz yeterlik

toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öz yeterlik ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiler de anlamlı düzeyde ve pozitif yönlüdür. Örneğin, duygusal yeterlik ile tepkisellik arasında ($r=.588$), oyun ($r=.518$) ve öğretme ($r=.363$) arasında orta düzeyde; koruma ($r=.389$), disiplin ($r=.304$) ve günlük ($r=.290$) boyutlarıyla ise düşük düzeyde anlamlı ilişkiler mevcuttur ($p<.001$). Benzer şekilde, tepkisellik boyutu ile koruma ($r=.437$), öğretme ($r=.433$) ve günlük ($r=.368$) arasında orta; disiplin ($r=.306$) ve oyun ($r=.372$) ile düşük düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutları da benzer biçimde birbirleriyle tutarlı ve anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bu durum, anne babalık becerilerinin çok boyutlu ancak birbirini tamamlayıcı yapılarla şekillendiğini göstermektedir.

VSDEÇÖ alt boyutları ile öz yeterlik alt boyutları arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde; kişilerarası iletişim becerileri yalnızca öz yeterlik ölçeğinin oyun alt boyutuyla zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki göstermektedir ($r=.137$, $p<.05$). Oyun ve boş zaman becerileri, duygusal yeterlik ($r=.191$, $p<.05$) ve oyun ($r=.284$, $p<.001$) alt boyutları ile pozitif yönde ilişkilidir. Baş etme ve uyum becerileri ise öz yeterliğin neredeyse tüm alt boyutlarıyla anlamlı ilişki göstermektedir. Bu boyut; duygusal yeterlik ($r=.297$), tepkisellik ($r=.333$), koruma ($r=.191$), disiplin ($r=.224$), oyun ($r=.327$), öğretme ($r=.358$) ve günlük ($r=.263$) ile düşük düzeyde, ancak anlamlı pozitif ilişkiler göstermektedir ($p<.05$ veya $p<.001$). Ayrıca, baş etme ve uyum becerileri ile VSDEÇÖ toplam puanı arasında çok güçlü düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir ($r=.917$, $p<.001$).

5. Tartışma

Bu çalışmada, Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği ile Vineland Sosyal Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği'nin (VSDEÇÖ) toplam ve alt boyut puanlarının, Enneagram Kişilik Ölçeği'ne (EKÖ) göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, farklı mizaç tiplerinin ebeveynlik öz yeterlik algısı ve çocukların sosyal-duygusal gelişim düzeyleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, anne babalık öz yeterliği ile çocukların sosyal duygusal gelişimleri arasındaki ilişki düzeyini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizine ait bulgular da bu bölümde tartışılmıştır.

5.1. Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterliğin EKÖ'ye Göre Tartışılması

Enneagram mizaç tiplerine göre anne babalık becerilerinde öz yeterlik toplam ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlardaki bu anlamlılığın tepkisellik, disiplin ve günlük boyutunda olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları, Enneagram mizaç tiplerinden Tip 1, Tip 5, Tip 8 ve Tip 9 ile Tip 2 arasında; ayrıca Tip 8 ve Tip 9 ile Tip 7 arasında, anne babalık becerilerinde öz yeterlik düzeyleri açısından anlamlı farklar olduğunu göstermektedir. Tip 1 mizaç tipine sahip bireyler planlı, mantıklı ve kusursuzluğu hedefleyen kişilerdir (Acarkan, 2022; Şirin, 2020). Bu özelliklerin, ebeveynlik görevlerini ideal düzeyde yerine getirme arzusu ile birleştiğinde, öz yeterlik algısını artırabileceği düşünülmektedir. Nitekim, mükemmeliyetçilik ile öz yeterlik arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koyan çalışmalarda, annelerin mükemmeliyetçilik düzeyi arttıkça öz yeterliklerinin de arttığı tespit edilmiştir (Coleman & Karraker, 1997; Yıldız Çiçekler et al., 2014). Tip 5 mizaç tipi, analitik, gözlemci ve araştırmacı bir yapıya sahiptir (Acarkan, 2022). Bu kişilerin ebeveynlik sürecine yönelik bilgi arayışı ve planlı yaklaşımlarının, öz yeterlik düzeyini destekleyici bir unsur olduğu düşünülmektedir. Tip 5 bireylerin düşünsel hazırlık, gözlem ve analiz becerileri (Acarkan, 2019), ebeveynlik becerilerini geliştirmeye katkı sunabilir. Tip 8 mizaç tipine sahip bireyler ise yönetici, otoriter ve sahiplenici özellikler taşır (Acarkan, 2022). Bu özelliklerin ebeveynlik sürecine güçlü bir şekilde yansması, ebeveynin sorumlulukları sahiplenmesiyle öz yeterlik algısını artırabilir. Benzer şekilde, Tip 9 mizaç tipi sabırlı, uyumlu ve ilişkilerde denge kurma eğiliminde olan bireyleri tanımlar (Erçin, 2018; Acarkan, 2022). Tip 9 bireylerin kabullenici ve esnek yapıları, ebeveynlik süreçlerinde denge sağlayarak öz yeterlik algılarını destekleyebilir. Yüksel ve Kızılgeçit (2021), bu bireylerin farklılıkları uzlaştırma eğilimlerinin ebeveynlikte karşılaşılan güçlüklerle başa çıkmayı kolaylaştırabileceğini vurgulamaktadır. Literatürde yer alan bu ifadelerin çalışmanın bulgularına yönelik düşünceleri destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, Tip 2 bireylerin duygularını yoğun yaşamaları; Tip 7 bireylerin ise sınırsız, maceracı yapısının öz yeterlik düzeylerini diğer tiplere göre olumsuz etkilemiş olabileceği düşünülebilir.

Araştırma bulguları, Tip 1, Tip 3 ve Tip 9 mizaç tiplerine sahip ebeveynler ile Tip 2 mizaç tipine sahip ebeveynler arasında tepkisellik alt boyutunda anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Tip 1, Tip 3 ve Tip 9 bireyler yüksek sorumluluk duygusuna sahiptir. Bu özellik, kontrolün kendilerinde olduğu algısıyla birlikte

daha planlı ve organize ebeveynlik davranışlarına yönelmelerine neden olabilir. Sorumluluk sahibi bireyler, davranışlarının farkında olarak karar alma sürecini bilinçli şekilde yönetirler (Türk, 2023). Bu nedenle, bu mizaçlara sahip ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını fark etme ve uygun şekilde yanıt verme konusunda kendilerini daha yeterli hissettikleri söylenebilir. Tip 3 bireyler, ebeveynlikte yeterli olmayı bir başarı göstergesi olarak değerlendirebilir. Bu başarı motivasyonu, onların içsel güdülerini artırarak ebeveynlik sürecine daha fazla özen göstermelerine ve çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı olmalarına katkı sunabilir. İçsel motivasyon, bireyin bir görevi yerine getirirken duyduğu tatmin duygusuyla yakından ilişkili olması (Ergin & Karataş, 2017) ve araştırma davranışlarını tetikleyebilmesi (Arıklı & Yorgancı, 2012) bu durumu açıklayabilir. Tip 9 mizaç tipinin uyumlu yapısı, ebeveyn-çocuk ilişkisinde bağ kurmaya ve ilişkiyi sürdürmeye yönelik duyarlılığı artırarak tepkisel ebeveynlik davranışlarını destekleyebilir. Ebeveynin, çocuğun ihtiyaçlarına zamanında ve uygun biçimde tepki vermesi, güvenli bağlanma ilişkisi açısından önem arz etmektedir (Utaş Akhan & Batmaz, 2011). Diğer taraftan, yardımcı mizaç tipine sahip bireyler de duyarlılık açısından güçlü ebeveynlerdir. Ancak bu duyarlılığın aşırıya kaçması, bireyde yeterlik algısını zayıflatır. Sürekli yardım etme eğilimi, çocuğun gerçek ihtiyaçlarını fark etmeyi zorlaştırabilir ve ebeveynde "iyi ebeveyn olma" arzusunun baskın hale gelmesine neden olabilir. Bakıldığında, duyarlı bireyler çevresel uyaranlara karşı daha yoğun algılama eğilimindedir (Aron et al., 2012; Goldberg & Scharf, 2020). Nitekim Goldberg ve Scharf (2020), bu ebeveynlerin ebeveynlik sürecini daha zorlayıcı olarak deneyimlediklerini ve daha tutarsız ebeveyn davranışları sergilediklerini belirtmiştir. Bu bulgular, mizaçların tepkisellik düzeyleri açısından neden farklılaştığını açıklamaya yardımcı olabilir.

Araştırma bulgularına göre, Tip 1, Tip 5, Tip 6, Tip 8 ve Tip 9 mizaç tiplerine sahip ebeveynlerin disiplin alt boyutunda öz yeterlik puanları, Tip 2 ve Tip 3 mizaç tiplerine sahip ebeveynlerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Benzer şekilde, Tip 5, Tip 6, Tip 8 ve Tip 9 mizaç tipleri ile Tip 7 arasında da anlamlı farklar gözlemlenmiştir. Bu bulgular, ilgili mizaç tiplerinin kişisel özellikleriyle tutarlı gözükmemektedir. Mükemmeliyetçi mizaca sahip bireylerin kurallara bağlılıkları ve mükemmelliğe ulaşma arzuları, ebeveynlikte doğruyu yapma yönündeki çabalarını artırabilir. Bu eğilim, sınır koyma ve disiplin sağlama konusunda kendilerini daha yeterli hissetmelerine katkıda bulunabilir. Nitekim Yıldız Çiçekler ve arkadaşları (2014), mükemmeliyetçilik ile disiplin arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Gözlemci ve sorgulayan mizaç tiplerine sahip bireylerin analitik ve farkındalık temelli yapıları, onların daha bilinçli ve tutarlı disiplin stratejileri geliştirmelerini destekleyebilir (Alpaydın, 2019). Reis mizaç tipinin otoriter yapısı ebeveynin koyduğu sınırların çocuk tarafından kabul edilmesini kolaylaştırabilir. Otorite figürleri genellikle yüksek kontrol gücüne sahip olup başkaları üzerinde etkili olma eğilimindedir (Eker & Türk, 2021; Pazarbaş, 2012; Şahin, 1999). Fakat, otoriter yapının demokratik yapıya göre davranış üzerindeki etkilerinin kısa süreli gerçekleşmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, otoriter yapının ortaya koyduğu davranışların uzun vadede incelenmesi önemli olabilir. Bunun yanı sıra, uzlaşmacı bireylerin duyarlılıklarını bozmadan sınır koyabilen yapısı, onların çocuklarına karşı daha tutarlı ve kabul edilebilir disiplin uygulamaları geliştirmelerine olanak tanıyabilir. Nitekim Kochanska ve arkadaşları (2004), duyarlı ve uyum sağlayabilen ebeveynlik biçimlerinin çocuk gelişimi üzerinde olumlu etkiler yarattığını ifade etmektedir. Güven ve tutarlılık, ebeveyn-çocuk ilişkisinde temel unsurlar arasında yer almaktadır (Akgün & Yeşilyaprak, 2011). Bu bulgular, mizaç tiplerinin çocuk gelişimine etkisi konusunda araştırmayı destekler niteliktedir. Öte yandan, yardımcı mizaç tipine sahip bireyler, sevilme ve kabul edilme arzuları nedeniyle ebeveynlik sürecinde de bu ilgiyi sürdürme eğiliminde olabilirler. Bu durum, çocuklarının ihtiyaçları yerine kendi onaylanma ihtiyaçlarına odaklanmalarına neden olabilir. Bu da disiplin uygulamalarında kararsızlık veya zorluk yaşamalarına yol açabilir (Karasar & Ögülmüş, 2016). Başaran mizaç tiplerin başarı odaklı olmaları ve çocuklarının da başarılı olmasını beklemeleri, sınır koymaktan ziyade yönlendirme odaklı ebeveynlik uygulamalarına neden olabilir. Bu bağlamda, yardımcı ve başaran mizaç tiplerinin disiplin konusunda öz yeterlik algılarının daha düşük olması mümkündür (Kapıkıran, 2016). Bakıldığında, maceracı mizaç tipine sahip ebeveynlerin disiplin yeterliklerinin daha düşük olduğu elde edilen başka bir bulgudur. Bu bireylerin özgürlükçü, yenilikçi ve maceracı yapıları (Kağıtçıbaşı, 2010; Gülgönül, 2024) çocuklarına da benzer özgürlük alanları tanımalarına ve sınır koyma konusunda çekimser kalmalarına yol açabilir. Bu eğilim, literatürde "aşırı hoşgörülü ebeveynlik" olarak tanımlanan tutumla örtüşmektedir. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarına karşı destekleyici ve ilgili olsalar da sınır koymakta zorlanırlar ve yapılandırılmamış bir çevre oluşturabilirler (Yılmaz, 2020). Bu sonuçlar,

mizacın ebeveynlerin disiplin konusundaki öz yeterliğini hem destekleyebileceği hem de sınırlandırabileceğini ifade etmektedir.

Araştırma bulgularına göre, Tip 1, Tip 8 ve Tip 9 mizaç tipine sahip ebeveynlerin, Tip 2 mizaç tipine sahip ebeveynlere kıyasla günlük işlerde öz yeterlik puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, Enneagram sisteminde Tip 1, Tip 8 ve Tip 9'un fiziksel merkezde, Tip 2'nin ise duygusal merkezde yer almasıyla ilişkilendirilebilir. Fiziksel merkezdeki bireyler daha çok bedensel bütünlük, çevresel düzen ve fiziksel sağlığa odaklanırken, duygusal merkezdekiler duygularını merkeze alan ve duygusal tepkilerle hareket eden bireylerdir. Bu çerçevede, fiziksel merkezde yer alan bireylerin gündelik yaşamda yapılandırmaya dayalı, planlama ve uygulama gerektiren ebeveynlik görevlerinde daha rasyonel ve kararlı hareket ettikleri düşünülebilir. Rasyonel düşünce, bireyin olaylar karşısında duygulardan bağımsız karar verebilmesini kolaylaştırır ve bu durum günlük işler bağlamında öz yeterlik algısını olumlu yönde etkileyebilir. Mükemmeliyetçi mizacın düzenli ve görev odaklı, reis mizacının güçlü, sahiplenici ve yönlendirici, uzlaşmacı mizacın ise uyumlu ve yapıcı doğaları, ebeveynlik sürecindeki bakım ve sorumluluklara daha sistemli yaklaşımlarını destekliyor olabilir. Buna karşılık, yardımcı mizaç tipinin duygusal merkezde yer alması başkalarının ihtiyaçlarına yoğun duyarlılığı ile öne çıkmaktadır. Bu aşırı duyarlılık, bireyin gündelik işleri yapılandırma sürecinde dikkatini dağıtabilir ve duygusal tepkilerle hareket etmesine neden olabilir. Duygu kontrolünün zayıf olması, bireyin davranışlarını organize etmekte ve süreç yönetiminde zorluk yaşamasına yol açabilir. Bu nokta, ebeveynlerin yapılandırılmış gündelik işlerde öz yeterlik algılarının düşük olmasını açıklayabilir.

5.2. VSDEÇÖ'nün EKÖ'ye Göre Tartışılması

Enneagram mizaç tiplerine göre çocukların baş etme ve uyum becerileri arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Özellikle Tip 1, Tip 3, Tip 5, Tip 6 ve Tip 8 mizaç tipine sahip ebeveynlerin çocuklarının baş etme ve uyum becerileri, Tip 2 mizaç tipine sahip ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Mizaç, bireyin duygu ve davranışlarını doğrudan etkileyen temel bir kişilik özelliğidir (Oral, 2015). Mükemmeliyetçi mizaç tipine sahip kişilerin planlı yaşama sahip, görev ve sorumluluk bilinci yüksek ve mantıklarıyla ön planda olma yapıları; başaran mizaç tipine sahip kişilerin motivasyon düzeyi ve olaylar karşısındaki uygun tepkileri; gözlemci mizaç tipine sahip bireylerin kontrollü ve problem durumlar karşısında sakinliğini koruyabilme, derinlemesine gözlem yapma ve düşünsel süreçleri ön planda tutma yapıları; sorgulayan mizaca sahip kişilerin problemler karşısında iletişim becerilerini etkili kullanabilme ve çözüm üretebilmeleri; reis mizacına sahip bireylerin pratik ve hızlı karar verebilme becerilerinin çocuklarının baş etme ve uyum becerilerinin farklılaşmasını açıklayabileceği düşünülmektedir. Bakıldığında, Acarkan ve Konal Süslü (2022), mükemmeliyetçi mizaca sahip kişilerin sorumluluklarını en yüksek düzeyde yerine getirme eğiliminde; başaran mizacına sahip kişilerin ise ikna kabiliyetinin yüksek, işlevsel karar alma konusunda güçlü bir yapıya sahip olduğunu; gözlemci mizaca sahip kişilerin problemleri durumları analiz etme yapıları; sorgulayan mizaca sahip bireylerin problemlerin çözümlerini konuşarak sürdürme eğilimleri; reis mizacına sahip bireyler problemlere karşı hızlı ve çözüm odaklı olduklarını ileri sürmektedir. Diğer yandan, yardımcı mizaç tipine sahip bireylerin duygu odaklı ilgi ihtiyacının diğer mizaç tiplerine göre baş etme ve uyum becerilerinde daha düşük düzeyde olmasını açıklayabilir. Şirin (2020), onların başkaları tarafından sevilme ve destek kaynağı olma yöneliminde olduklarını vurgulamaktadır. Yardımcı mizaç tipinin duygulara odaklı yapısının, duygu ve davranış yönetiminde diğer mizaçlara kıyasla daha fazla zorluk yaşanmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Duygularıyla hareket eden bireyler, çoğu zaman "duygusal nedensellik" olarak adlandırılan bilişsel bir hata yaparak, yalnızca hissettiklerine dayanarak karar verme eğilimi gösterebilirler (Hiçdurmaz & Öz, 2017). Bu nedenle, bireylerin öncelikle kendi duygularını tanıma ve kontrol etme becerilerini geliştirmeleri, ardından problem durumlara yönelik uygun çözüm stratejileri üretmeleri gerekmektedir (Altunkol, 2017). Bu bağlamda, mükemmeliyetçi, başaran, gözlemci, sorgulayan ve reis mizaç tipine sahip bireylerin ortak özelliğinin görev ve sorumluluk bilinci ile olaylar karşısındaki tutarlı yaklaşımları olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle, bu mizaç tiplerine sahip ebeveynlerin sorumluluklarına yönelik farkındalıklarının ve problem durumlarındaki tutarlı tepkilerinin, çocukların baş etme becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bakıldığında, çocuklar, gözlemleyerek öğrenir ve bu süreçte ebeveynlerinin durumlar ve olaylar karşısında verdikleri tepkileri örnek alarak kendi tepkilerini oluştururlar. Bu nedenle, çocukların ebeveynlerinin problemleri durumlarındaki uygun davranışlarını, mantık çerçevesinde

yaklaşımlarını ve çözüm yollarını gözlemleyerek kendi baş etme ve uyum becerilerini oluşturdukları düşünülebilir. Temel yapı olarak, insan sosyal bir varlıktır; çevresindeki kişileri gözlemleyerek ve model olarak öğrenmektedir (Serinsu & Doğan, 2020; Tatlıoğlu, 2021). Gözlem yoluyla gerçekleşen bu öğrenme süreci bireyin duyuşsal, psikomotor ve bilişsel becerilerini şekillendirmekte ve yaşamına yön vermektedir (Bandura, 1999). Bu nedenle, çocuklar ebeveynlerinin duygularını deneyimleme, ifade etme, düzenleme (Demirkan & Yeşilyaprak, 2023), karar verme (Karaboğa, 2019), düşünme stilleri ve problem çözme becerilerini (Yıldız, 2006) gözlemledikleri; bu gözlemler yoluyla yeni davranışlar geliştirdikleri ifade edilebilir (Özçelik & Şahin, 2023). Bu bağlamda, ebeveynlerin mantıklı, tutarlı ve çözüme dayalı yaklaşımlarının çocukların baş etme ve uyum becerilerini destekleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

5.3. Ölçekler Arası Korelasyona İlişkin Bulguların Tartışması

Anne babalık becerilerinde öz yeterlik düzeyi ile küçük çocukların oyun-boş zaman ve baş etme-uyum becerileri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ebeveynlerin anne babalık becerilerinde öz yeterlik düzeyleri arttıkça çocuklarının oyun-boş zaman ve baş etme-uyum becerilerinin de artacağını ifade etmektedir. Bakıldığında, çocukların gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesinde ebeveynlerin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle, anne babalık becerilerinde öz yeterlik düzeyinin yüksek olmasının bireyin kendisine ve yapabileceklerine yönelik özgüveninin destekleyicisi, aynı zamanda çocuklarının gelişimlerini destekleme konusunda destekleyici olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu durum öz yeterlik kavramı ile açıklanmaktadır. Öz yeterlik kişinin güçlükler karşısındaki kendilik inancı (Korkmaz, 2011), var olan becerilerini farklı ortamlarda kullanabilme yetisidir (Sakız, 2013). Öz yeterlik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerine yönelik araştırmalarda bulunabileceği, onlar için uygun ortam ve koşulları sağlamak amacıyla aktif rol alabilecekleri düşünülmektedir. Öz yeterlik düzeyi ile ebeveynlerin gelişimle ilgili kaynakları araştırmaları, bu yönde kendilerini geliştirme gayretleriyle ilişkili bulunmuştur (Spath & Conroy, 1993). Bu durum ebeveynlerin çocukların gelişimlerinde aktif destekleyici rol almalarının onların sosyal duygusal gelişim açısından daha iyi olmasına kaynak olabileceği düşünülmektedir. Büyüktaşkapu (2012)'nin yaptığı çalışma anne öz yeterliği ile çocukların sosyal duygusal gelişimleri arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır. Yüksek ebeveyn öz yeterliğinin oyun-boş zaman ve baş etme-uyum becerilerine etkisi bu ihtiyaçlara yönelik farkındalık ve doğru rol model olma davranışı ile ilişkilendirilebilir. Buradan hareketle, öz yeterlik düzeyinin ebeveynlerin davranışlarını etkilediğini ve çocukların oyun-boş zaman ve baş etme-uyum becerilerini doğrudan etkilediği ifade edilebilir. Bakıldığında, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik farkındalık durumu literatürde yer alan "farkındalıklı ebeveynlik" kavramı ile açıklanabilir. Farkındalıklı ebeveynlik; çocukların duygusal ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olan, duyarlı ebeveyn çocuk etkileşimine önem veren ebeveynlerdir. Bu ebeveynlerin çocuklarında problem davranışın az olduğu ifade edilmektedir (Bluth & Wahler, 2011). Ebeveyn farkındalığının artması daha bilinçli ebeveyn davranışları ve çocuklarına karşı kabullenici olmalarını desteklemektedir (Corthorn & Milicic, 2016). Çünkü, bu farkındalık durumu olaylar karşısında çocuğa uygun tepkinin verilmesini desteklemektedir (Çakır, Gültekin Akduman ve Özyürek, 2023). Farkındalıklı ebeveynlik çocukların daha dikkatli, stres durumunu yönetebilen, farkındalık düzeyi yüksek (Waters, 2016) çocukların yetişmesini sağlar. Nitekim ebeveynlerin olaylar karşısında verdiği otomatik tepkileri azaltarak çocukların öz düzenleme becerilerini desteklemek amacıyla doğru model olmayı gösterir (Corthorn & Milicic, 2016). Bu bağlamda, öz yeterlik ve farkındalıklı ebeveynlik kavramları birbirini destekleyen iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki kavram ebeveynlerin kendi davranışlarının farkında olması, çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olma ve uygun tepkiler vermesini içermektedir. Bu nedenle, hem öz yeterlik düzeyinin yüksek olmasının hem de farkındalıklı ebeveynlik davranışlarının birbirini desteklemesinin çocukların sosyal duygusal gelişimi açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

5.4. Duygusal Yeterlik Alt Boyutu ile VSDEÇÖ Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada yaptığımız analiz sonuçlarına göre, anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeği duygusal yeterlik alt boyutu ile çocukların oyun-boş zaman ve baş etme-uyum becerileri; tepkisellik alt boyutu ile baş etme ve uyum becerileri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik verdikleri duyguya yönelik yanıtlar ve bu yanıtların yeterliği çocukların kabul görmelerini, duygusal destek almalarını destekleyecektir. Ebeveynleri tarafından kabul gören ve duygusal destek alan çocukların

çevreye karşı daha ilgili, olaylar karşısında daha hoşgörölü, deneme yapmaktan korkmayan, paylaşmaya dayalı eylemlerde bulunabilen, gelişmiş öz kontrol becerilerine sahip çocuklar olabileceği düşünülmektedir. Nitekim ebeveyn kabulü; yakınlık, ilgi, fiziksel ve psikolojik destek gibi duygu ve davranışları içermektedir (Tepeli & Yılmaz, 2013) ve çocukların sosyal-duygusal gelişimiyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Corthorn & Milicic, 2016). Çakır ve arkadaşları (2023), çocuğu kabul etmenin olay ve durumlar karşısında kabullenici bir tutum sergilemeyi içerdiğini ifade etmektedir. Duygu ve davranışları fark edilen çocuklar kendi duygu-davranışlarını anlamlandırabilme ve düzenleyebilme farkındalığı elde eder (Bilge & Sezgin, 2020), problem çözme (Tepeli & Yılmaz, 2013), duygu farkındalığı becerilerinin (Tepeli, Yılmaz & Kuyucu, 2014) desteklenmesine yardım olur.

5.5. Oyun Alt Boyutu ile VSDEÇÖ Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeği oyun alt boyutu ile çocukların sosyal duygusal gelişimleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ebeveynlerin anne babalık becerilerinde oyun öz yeterlik düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerinin de artacağını ifade etmektedir. Bu ilişkinin; kişilerarası iletişim becerileri ile zayıf, oyun-boş zaman becerileri ve baş etme-uyum becerileri ile düşük olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin anne babalık becerilerinde kendilerini yeterli hissetmeleri özgüvenlerini geliştirir. Yeterli özgüven ve yeterlilik duyguları iyi olan ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişimin iyi olması çocuklarının iletişim becerilerinin de destekleyicisi olduğunu düşündürmektedir. Aynı zamanda çocukla iletişimde en önemli aracın oyun olduğu ve oyun becerilerinde kendisini yeterli hisseden ebeveynlerin çocuklarıyla daha kolay iletişime geçebileceği, anlayabileceği ve destekleyebileceği düşünülmektedir. Aile, çocukların özgüvenini geliştirdiği ve ilk tecrübelerin kazanıldığı ortamdır (Kuzu & Kısa, 2020). Öz yeterliği yüksek ebeveynlerin ebeveynlik davranışlarının daha iyi olduğu (Campbell et al., 1995) çocuk yetiştirme konusunda daha başarılı oldukları (Kuzu & Kısa, 2020) görülmektedir. Bu bağlamda oyun çocuğu tanımak ve anlamak için kullanılan en önemli yöntemdir (Tuğrul, 2018). Çakmak ve Elibol (2015) oyunu çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyen, çocuğun kendisini rahat bir şekilde ifade edebildiği ve etkili bir öğretme süreci olarak tanımlamaktadır. Oyun, çocukların akranlarıyla iletişimini destekleyici nitelik taşımakta (Leung, 2011) ve insan ilişkilerini geliştirmektedir (Ayan & Memiş, 2012). Ertabak ve arkadaşları (2023) yaptıkları çalışmada ebeveynleriyle bir saatten fazla oyun oynayan çocukların sosyal duygusal gelişim puanlarının yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bakıldığında, yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip ebeveynlerin çocuklarıyla oyunlara katılıp tüm ihtiyaçlarını karşılamak için çaba gösterdiği (Machida et al., 2002) belirtilmiştir. Bu nedenle, oyun gelişimi hakkında yeterli bilgiye sahip olan ebeveynlerin çocuklarının oyun davranışlarına karşı daha yanıtlayıcı oldukları, çocuğun gelişim düzeyine uygun ve ilgi çekici oyunlar oynadıkları görülmektedir (Damast et al., 1996). Aynı zamanda oyunla çocukların paylaşma, problem çözme, duygu düzenleme, problemlerle baş etme ve sosyal etkileşimlerde bulunma gibi becerileri desteklenmektedir (Durualp & Aral, 2010; Schaefer, 2013 akt. Koçyiğit et al., 2015). Fakat, araştırma sonucunda bu etki düzeyinin düşük olması ebeveynlerin çocuklarıyla oynadıkları oyun tür ve biçimlerinden, aynı zamanda bozulmuş ve kalıplaşmış oyunlardan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Akgün ve Yeşilyaprak (2011) annelerle yaptıkları çalışmada, annelerin rol alarak konuşma ve çocuğun oyun taleplerini karşılama konusunda zorlandıkları, oyun içerisinde öğretme kaygısı taşıdıkları, bilgi aktarmaya çalıştıklarını tespit etmiştir. Devlet Memiş ve Gürsoy (2022) ise, çalışan annelerin kısıtlı zamanının olması, ev hanımlarının ise ev işlerinden dolayı daha kolay oyunlara çocukları dahil etmesi, çocuklarının oyun oynaması için daha fazla oyuncak ihtiyacı duymalarının bu konularda desteğe ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle ebeveynlerin oyun öz yeterlik düzeylerinin çocukların gelişimleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

5.6. Koruma, Disiplin, Öğretme ve Günlük işler Alt Boyutları ile VSDEÇÖ Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırma bulguları, anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeğinin “koruma”, “disiplin”, “öğretme” ve “günlük işler” alt boyutları ile çocukların baş etme ve uyum becerileri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, söz konusu alt boyutların her biri çocukların sosyal-duygusal gelişimini destekleyen özgün bileşenler olarak ele alınabilir. Koruma boyutu, ebeveynlerin çocuklarını fiziksel, duygusal ya da sosyal tehditlere karşı koruma davranışlarını içermektedir. Bu bağlamda,

güvenli bağlanmanın kurulduğu ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocukların çevresel risklere karşı daha dirençli hale gelmesini desteklemekte; bu durum ebeveynin koruyucu tutumlarının baş etme becerileri üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Nitekim çocukların dünyayı algılama biçimlerinin, erken yaşta kurulan bu ilişki temelleriyle şekillendiği ifade edilmektedir (Yörükoğlu, 2000; Keskin & Çam, 2007). Disiplin alt boyutu ise, ebeveynin çocuğa uygun sınırlar koyabilme, tutarlı kurallar uygulayabilme yeterliğini kapsamaktadır. Bu bağlamda, disiplin konusunda öz yeterliğe sahip ebeveynlerin net, tutarlı ve uygun sınırlar koyarak çocuğun güven ve iyilik hali içerisinde hareket etmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Sınırların tutarlı bir şekilde uygulanması çocuklarda güvenli ve destekleyici çevre oluşturulmasını sağlayarak çocuğun öz kontrol ve sorumluluk becerilerinin gelişmesini destekler (Bulut Ateş & Akbaş, 2021). Sınırlar çocukların güvenli ortamda bulunmalarını ve özgüveni yüksek bireyler olmalarını sağlamaktadır (Eriş, 2019). Disiplin öz yeterlik düzeyinin küçük yaş grubu çocuklarla ilişkisinin düşük olması; bu yaş grubundaki çocukların karşı gelme, özerkliklerini ilan etme ve “hayır” kavramını aktif kullandıkları dönemin içinde bulunmalarından kaynaklı olarak ebeveynlerin koydukları sınırları test etmeleri ve ebeveynlerin doğru sınır koyma konusunda yaşadıkları güçlüklerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Yeni yürümeye ve konuşmaya başlamış çocukların sıklıkla kullanmaya başladıkları “hayır”, “ben yaparım” gibi karşıt gelme ifadeleri gelişmekte olan bir benlik gelişimini ifade etmektedir (Berk, 2020). Bu nedenle, bu dönemde ebeveynlerin sınır koyma konusunda zorlanması gelişimsel olarak beklenen bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Fakat, bu durum karşısında ebeveynlerin uyguladığı disiplin çocukların özgüven gelişimi, sorumluluk ve problem çözme becerilerini desteklemektedir (Lansford & Deater-Deckard, 2012).

5.7.Öğretme Alt Boyutu ile VSDEÇÖ Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Öğretme boyutu, ebeveynlerin çocuklarına bilgi aktarma, model alma ve öğretme becerilerini ifade etmektedir. Ebeveynlerin öğretme konusunda kendilerine güvenmeleri çocuklarıyla daha sağlıklı etkileşimlerde bulunmalarını, kendine güvenen iletişimler gerçekleştirmelerini ve çocukların sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmelerini destekleyeceği düşünülmektedir. Aile, çocukların büyümesi ve gelişimini desteklemek için kendi bilgilerini aktaran (akt. Şen & Melekoğlu, 2022), doğumdan itibaren ilk deneyimlerin kazanıldığı (Özel & Zelyurt, 2016) ortamı sağlayan ilk öğretmenlerdir. Bu dönem, çocukların öğrenmeye ve çevreden gelecek uyarıcıları almaya en açık olduğu kritik zaman dilimidir. Bu nedenle ailesi tarafından fark edilen, takdir edilen, yanlışları düzeltilen çocuklar sağlıklı gelişim gösterirler (Özel & Zelyurt, 2016). Bakıldığında, her ebeveyn çocuklarını farklı şekilde hayata hazırlamakta ve farklı öğretme yöntemleri kullanmaktadır. Bu öğretme yöntemlerinden birisi de model olma, yani çocukların ebeveynlerini gözlemleyerek model almasıdır. Karaboğa (2019), rol modellerin çocukların karar verme süreçleri ve gelişimleri üzerinde etkisi; Yıldız (2006) ise, ebeveynlerin düşünme stilleri ve problem çözme becerilerinin önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Günlük işler boyutu ise, ebeveynin çocukla birlikte sürdürülebilir rutinleri oluşturma ve bakım verme becerilerini içermektedir. Günlük öz yeterliği yüksek olan ebeveynlerin plan ve program içerisinde çocuklarının ihtiyaçlarının farkında oldukları ve sağlıklı şekilde karşılayabilmeleri ebeveyn-çocuk güven ilişkisini destekleyeceği düşünülmektedir. Çocukların hayatı, anlamlı davranışları öğrenebilmeleri için gerekli olan yemek yeme, banyo, giyinme gibi günlük aktivitelerden oluşmaktadır (Karahisar & Değirmenci, 2015). Bu bağlamda ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olduğunda rutinini geliştirebilmektedir (Sadeh et al., 2002). Aynı zamanda, rutinler çocukların gelişimini destekler (Karahisar & Değirmenci, 2015). Rutinlerin sağlanamamış olması ve aksaması ise, çocuklarda huzursuzluğa neden olabileceği için gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğini düşündürmektedir. Örneğin, çocukların uyku düzeylerindeki azlık hırçnılık, ağlama, sinirlenme gibi (Kahraman & Ceylan, 2018) davranışların ortaya çıkmasına neden olur. Günlük rutinindeki değişiklikler bireyde fiziksel, psikolojik, sosyal ve duygusal değişikliklere sebep olur (Jiao et al., 2020). Galland ve Mitchell (2010) rutinlerin ebeveyn ile çocuk çatışmasını azalttığını ve ilişki bütünlüğü arttırdığını ifade etmektedir. Rutinlerdeki iyilik hali çocuğun büyümesini, gelişmesini sağlar ve onlara sağlıklı bir çevre sunar (Geçkil et al., 2009). Bu bağlamda, rutinlerin çocukların gelişimindeki güvenli sınırları işaret ettiği ifade edilebilir. Ebeveynlerin günlük planlamaları gerçekleştirme düzeyleri çocukların yaşamında belirli kural ve rutinlerin olmasını destekleyecektir. Bu kural ve rutinelere uyum gösteren çocukların kurallara uyma, görgü kuralları ve özbakım gibi becerilerinin destekleneceği düşünülmektedir. Erikson’ın “bağımsızlığa karşı kuşku ve utanç” gelişimsel dönemini içeren bu yaş aralığında çocukların kendi kendine yemek yeme, kıyafet

seçiminde bulunma, oyuncaklarını toplama gibi davranışlarına fırsat vererek (Dinçer et al., 2017) çocukların kendilerini organize etmesi desteklenmelidir (Senemoğlu, 2012).

6. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, ebeveyn mizacı ve öz yeterliğinin 1–3 yaş grubundaki çocukların sosyal duygusal gelişimine etkisi incelenmiştir. Bulgular, ebeveynlerin mizaç tiplerine göre anne babalık becerilerinde öz yeterlik düzeylerinin ve çocuklarının sosyal duygusal gelişim düzeylerinin anlamlı biçimde farklılaştığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, mizacın ebeveynlik yeterlikleri ve çocuk gelişimi üzerindeki belirleyici etkisini göstermektedir. Ayrıca ebeveyn öz yeterliği ile çocukların sosyal-duygusal gelişimi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş, bu ilişkinin özellikle baş etme ve uyum becerileri boyutunda yoğunlaştığı görülmüştür. Bu bulgu, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında yer alan gözlem yoluyla öğrenme, model alma ilkelerini desteklemektedir. Gözlem yoluyla öğrenmenin erken çocukluk dönemindeki öneminden hareketle, baş etme ve uyum becerileri gelişmiş ebeveynlerin bu becerileri çocuklarına modelledikleri söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda hem ebeveynlerin hem de çocukların özellikle baş etme ve uyum becerileri alanında desteklenmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal duygusal gelişimi sağlıklı biçimde desteklenen çocukların, uzun vadede toplumsal uyum ve psikolojik sağlamlık açısından daha güçlü bireyler olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, Erikson'ın psikososyal gelişim kuramında vurguladığı, gelişimsel evreleri sağlıklı bir şekilde geçiren çocukların bir sonraki gelişimsel evreye sağlıklı temellerle geçiş yapmasını açıkladığı söylenebilir. Nitekim, literatürde sosyal duygusal yeterlikleri gelişmiş bireylerin, toplumsal ilişkilerde daha uyumlu, çatışmaları yönetmede daha etkili ve genel yaşam doyumunda daha yüksek düzeyde işlevsellik sergilediği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, erken çocuklukta bu becerilerin temellerinin atılması, yalnızca bireysel değil toplumsal refahın artması bakımından da önemlidir.

Uygulayıcılara Öneriler:

- Ebeveynlerin kendi duygularını regüle etme kapasiteleri, çocukların benlik algıları, duygu düzenleme stratejileri ve sosyal ilişkilerinde önemli bir belirleyici olarak işlev görmektedir. Ebeveynlerin yaşadıkları duygusal deneyimleri çocuklara sağlıklı biçimde yansıtabilmeleri, çocukların da benzer durumlar karşısında etkili baş etme becerileri geliştirmelerine katkı sunacaktır. Bu nedenle, çocuklara yönelik olarak yaşa uygun oyun temelli duygu tanıma, ifade etme ve düzenleme etkinliklerinin yapılandırılması önerilmektedir.
- Ebeveyn çocuk arasındaki ilişki ve bağın güçlendirilmesi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması önemli bir yere sahiptir. Bu noktada, ebeveynler için duyguya dayalı paylaşımda bulunabilecekleri ortamların oluşturulması önerilmektedir.
- Ebeveynlerin çocukların gelişimsel becerileri hakkında bilinçlendirilmeli ve destek programları çerçevesinde teşvik edilmesi önemlidir.
- Ev ortamları çocuk-ebeveyn ilişkisini destekleyecek şekilde oluşturulmalıdır.

Politikacılara Öneriler:

- Ebeveynlerin duygularını tanıma, anlama ve düzenleyebilme becerilerine yönelik duygu farkındalığı ilkesine dayalı psiko-eğitim programlarının hem ebeveyn hem de çocuk düzeyinde ele alınarak yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Ebeveynlere yönelik duygu farkındalığı temelli eğitim programları, stres yönetimi ve gevşeme teknikleri, olumsuz düşünce kalıplarını yeniden yapılandırma becerileri ile zenginleştirilmiş içerikler ebeveyn eğitim programları aracılığıyla sunulabilir.
- Ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirmek ve sosyal-duygusal gelişimi bütüncül olarak desteklemek amacıyla, ebeveyn ve çocukların birlikte katılım sağlayabilecekleri duygusal etkileşim temelli atölye çalışmalarının toplumsal programlar bağlamında sunulması önerilmektedir.
- Müdahale programlarının rehberlik servisleri, aile danışmanlık merkezleri ve erken çocukluk eğitim kurumları ile iş birliği içinde yürütülmeli, uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.
- Erken dönem risklerin önlenmesi ve çocuk-ebeveyn iletişimini güçlendirebilmek amacıyla destek temelli programlar oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.
- Çocuk gelişimi uzmanlarının kadrolarda daha fazla yer bulması ulaşılabilirliği ve risklerin önlenebilirliğini sağlamaktadır. Bu nedenle, istihdamın artırılması önerilmektedir.

Araştırmacılara Öneriler:

- Literatüre bakıldığında bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, literatürde yer alan bu boşluğun doldurulması amacıyla bu konuya yönelik çalışmaların artırılması önerilmektedir.
- Çalışmanın karma araştırma yöntemleri kullanılarak daha derinlemesine incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Gelecek çalışmalarda ebeveynlere yönelik mesleki veya psikolojik değişkenlerin, mizaç kanat tiplerinin, ebeveyn ve çocuğu etkileyebilecek farklı değişkenlerin de analizlere dahil edilmesinin ve çalışma grubunun genişletilmesinin farklı sonuçlar ortaya koyabileceği düşünülmektedir.
- Araştırmada yalnızca ölçeklerin kullanılmış olması çalışmanın sınırlanmasına neden olabilir. Bu nedenle, nitel veri toplama yöntemleri ile araştırmanın güçlendirilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak, erken çocukluk döneminde ebeveynlik yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik çok boyutlu destek programlarının, çocukların gelişimsel kazanımlarını artırmada ve uzun vadede sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde önemli katkılar sunacağı değerlendirilmektedir.

Sınırlılıklar:

Bu araştırma sadece 1-3 yaş grubundaki çocuklarla gerçekleştirilmiş ve 217 kişiyle sınırlı tutulmuştur. Aynı zamanda çalışma İstanbul ile sınırlıdır. Baba katılım oranının düşüklüğü, çalışmanın genellenebilirliğini etkileyebilir.

Kaynaklar

- Acar, H. (2018). The concept of constitutional governance (politeia) as the best regimen in Aristotle. *International Journal of Society Researches*, 9(16), 2219-2231.
- Acarkan, İ. (2021). *Enneagram ile Kendini Keşfet* (4. Baskı). Timaş Yayınları.
- Acarkan, İ. (2022). *Enneagram ile Kendini Keşfet*. (5. Baskı). İstanbul, Timaş Yayınevi.
- Acarkan, İ. Ve Konal Süslü, Y. (2022). *Enneagram ile Eşini Keşfet*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Addison, H. A. (2006). *The Enneagram And Kabbalah: Reading Your Soul*. E-Book: Jewish Lights Publishing.
- Akar, Ö. (2024). *Enneagram modeli kapsamında okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ölçeğinin geliştirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karatay University, Konya.
- Akgün, E. & Yeşilyaprak, B. (2011). The qualitative dimension of mother-child play interaction: an evaluation of mothers' verbal expressions. *Hacettepe University Journal of Education*, 40(40), 11-21.
- Aksoy, V. & Diken, I. H. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68. DOI: https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000133
- Aksüt, G. S. (2022). Ebeveyn öz-yeterliliği üzerine bir derleme: müdahale programlarına yönelik bir bakış. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 10(26), 620-636. DOI: <https://doi.org/10.7816/nesne-10-26-06>
- Altunkol, F. (2017). *Bilişsel esneklik eğitim programının lise öğrencilerinin bilişsel esneklik ile algılanan stres düzeylerine ve stresle başa çıkma tarzlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Alpar, R. (2020). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi* (6. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alpaydın, M. (2019). *Kişilik kavramının envanterler yoluyla sayısallaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ar, Ö. F. , Şen, M. & Melekoğlu, M. (2022). The role of the family in early childhood special education. *Trakya Journal of Education*, 12(2), 637-646
- Aral, N. & Kadan, G. (2019). Sosyal gelişim. İçinde N. Aral ve Z. F. Temel (Ed.), *Çocuk gelişimi* (s. 236-262). Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Arıklı, G. & Yorgancı, B. (2012). Öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin motivasyonu algılama farklılıkları. x. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Aron, E. N., Aron, A. & Jagiellowicz, J. (2012). Sensory processing sensitivity: A review in the light of the evolution of biological responsivity. *Personality and Social Psychology Review*, 16(3), 262–282. DOI: <http://doi.org/10.1177/1088868311434213>
- Ayan, S. & Memiş, U. A. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2), 143-149.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. *Psychological Review*, 84, 191-215. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 21–41. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00024>
- Bandura, A. (2012). On the functional properties of perceived self-efficacy revisited. *Journal of Management*, 38(1), 9–44. DOI: <https://doi.org/10.1177/0149206311410606>
- Barger, E. H. & Riojas-Cortez, M. (2014). Parents as partners in education: Families and schools working together. Upper Saddle River, N.J: Pearson.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Berk, L. (2020). *Bebekler ve çocuklar* (Çev. N. Işıkoğlu Erdoğan). (7.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bilge, Y. & Sezgin, E. (2020). Mediator role of mother's personality traits and attachment styles in the relationship between mother and child emotion regulation. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 21(3), 310-318. DOI: [10.5455/apd.65836](https://doi.org/10.5455/apd.65836)
- Bluth, K. & Wahler, R.G. (2011). Does effort matter in mindful parenting? *Mindfulness*, 2, 175–178. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12671-011-0056-3>
- Bor, W. & Sanders, M. R. (2004). Correlates of self-reported coercive parenting of preschool-aged children at high risk for the development of conduct problems. *Journal of Psychiatry*, 3(9), 738-745. DOI: <https://doi.org/10.1080/j.1440-1614.2004.01452>

- Bong, M. (1995). *Epistemological beliefs and generalizability of self-efficacy: Implications for instructional design*. (Doktora Tezi). University of Southern California, California.
- Bulut Ateş, F. & Akbas, T. (2021). Examination of opinions of divorced mothers participating in child-parent relationship therapy training. *Çukurova University Social Sciences Institute Journal*, 30(2), 47-61. DOI: <https://doi.org/10.35379/cusosbil.772730>
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Çev. İ. D. Sarıoğlu). (7. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüktaşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlik algıları ile 1-3 yaş çocuklarının gelişimlerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18-30.
- Campbell, S. B., Cohn, J. F. & Meyers, T. J. (1995). Depression in first-time mothers: mother-infant interaction and depression chronicity. *Child Development*, 31(3), 349.
- Ceylan, Ş. & Ömeroğlu, E. (2012). Study of social-emotional behaviors of 60-72 months children who take and do not take creative drama education with respect to some variables. *Kastamonu Education Journal*, 20(1), 63-80.
- Christensen, L. B., Johnson, B. R. & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (Çev. Ed. A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). "Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications". *Developmental Review*, 18, 47-85. DOI: <https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448>
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49, 13-24. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs competence in parenting and toddler's behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24(2), 126-148. DOI: <https://doi.org/10.1002/imhj.10048>
- Corthorn, C. & Milicici (2016). Mindfulness and parenting: A correlational study of nonmeditating mothers of preschool children. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1672-1683. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0319-z>
- Creswell, J. W. (2012). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Çakır, S., Akduman, G. G. & Özyürek, A. (2023). Determining the factors affecting the level of conscious awareness of mothers. *Çukurova University Social Sciences Institute Journal*, 32(2), 460-472. DOI: <https://doi.org/10.35379/cusosbil.1164944>
- Çakmak, A. & Elibol, F. (2015). *Çocuk ve Oyun* (4. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Dainels, D. N. & Price, V. A. (2016). *Enneagram kendini bilme sanatı* (S. D. Çiftçi, Çev.) (3. Baskı). İstanbul: Kaknüs.
- de Montigny, F. & Lacharite, C. (2005). Nursing theory and concept development or analysis perceived parental efficacy: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing* 49(4), 387-396. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03302.x>
- Demir, S. (2015). Investigation of relationship between parent' self efficacy beliefs and demographic status. *Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 12(29), 133-148.
- Demir, H., Çınar, F. & Öztunç, E. (2023). The analysis of decision making styles of Enneagram personality types according to nafs psychology. *Amasya Theology Journal*, 21, 79-115. DOI: <https://doi.org/10.18498/amailad.1344273>
- Demircioğlu, H. (2017). Sosyal duygusal gelişim. İçinde N. Metin Baysal (Ed.), *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi* (s. 163-197). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirdöven, B. & Özyürek, A. (2023). Examination of parent self efficacy of mother with pre-school children. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 18(38), 539-554. DOI: <https://doi.org/10.35675/befdergi.1276404>
- Demirkan, E. & Yeşilyaprak, Y. (2023). Annelerin duygu düzenleme becerileri ve zihin yönelimlilikleri ile çocuklarının duygu düzenleme becerileri arasındaki bağlantıların incelenmesi. *Erciyes Akademi*, 37(1), 242-260. DOI: <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1225491>
- Dicle, A. N. (2017). The check the status of emotion of parents of disabled children. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4(12), 806-818. DOI: <https://doi.org/10.26450/jshsr.121>

- Dinçer, Ç., Demiriz, S. & Ergül, A. (2017). Validity and reliability study of the self-care skills scale-teacher form for pre-school children (36-72 months). *Marmara University Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences*, 45(45), 59-78. DOI: <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.2686>
- Deleş, B. & Kaytez, N. (2022). Investigation of conflict situations and self-efficacy perceptions of parents who have preschool children. *Journal of Child and Development (J-CAD)*, 5(9), 67-77. DOI: <https://doi.org/10.36731/cg.1100298>
- Doğan, Ö. (2017). Sosyal duygusal gelişim. İçinde N. Metin Baysal (Ed.), *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi* (s. 3-23). Ankara: Pegem Akademi.
- Durualp, E. & Aral, N. (2010). A study on the effects of play-based social skills training on social skills of six-year-old children. *Hacettepe University Journal of Education*, 39(39), 160-172.
- Eker, E. & Türk, A. (2021). Effect of the maternal parents's own maternal rejection on parental attitude. *Social Sciences: Theory and Practice*, 5(1), 25-39. DOI: <https://doi.org/10.48066/kusob.875653>
- Erçin, H. Ş. (2018). *Sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Ergin, A. & Karataş, H. (2017). Achievement-oriented motivation levels of university students. *Hacettepe University Journal of Education*, 33(4), 868-887.
- Eriş, B. (2019). *Anne beynim aç*. İstanbul: Alfa.
- Ertabak, Ç. S., Atay, Ç. E., Aral, N., Güneş, L. C. & Tosun, S. (2023). Investigation of the relationship between play skills and social emotional development in preschool period. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 94, 25-38. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.67599>
- Evirgen G. N. & Gözün Kahraman, Ö., (2018). Examining the relationship between attachment and self perception of preschool children. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 11(3), 2446-2454. doi: 10.17218/hititsosbil.417456
- Eysenck, H. J. (1970). *The structure of human personality* (3. Baskı). London: Methuen ve Co. Ltd.
- Fantuzzo, J., Manz, P.H. & McDermott, P. (1998). Preschool version of the social skills rating system: An empirical analysis of its use with low-income children. *Journal of School Psychology*, 36(2), 199-214. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(98\)00005-3](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(98)00005-3)
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A. & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41(4), 1149-1160. DOI: <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>
- Galland, B.C. & Mitchell, E.A. (2010). Helping children sleep. *Arch Dis Child*, 10(95) 850-53.
- Geçkil, E., Şahin, T. & Ege, E. (2009). Traditional postpartum practices of women and infants and the factors influencing such practices in South Eastern Turkey. *Midwifery*, 25(1), 62-71. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.midw.2006.12.007>
- George, D. & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference*. Routledge.
- Galland, BC, Mitchell, EA. Helping children sleep. *Arch Dis Child*. 850-53:10(95). DOI: <https://doi.org/10.4324/9781032622156>
- Goldberg, A. & Scharf, M. (2020). How do highly sensitive persons parent their adolescent children? The role of sensory processing sensitivity in parenting practices. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(6), 1825-1842. DOI: <https://doi.org/10.1177/0265407520911101>
- Gülgönül, D. (2024). *Enneagram modeline göre öğretmenlerin kişilik özellikleri ile sınıf yönetimi stilleri ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Hiçdurmaz, D. & Öz, F. (2011). Empowerment of self via cognitive approach. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Nursing Journal*, 18(2).
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Feng-Fang, S., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M. & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the covid-19. *Epidemic. J Pediatr: Elsevier Public Health Emergency Collection*. DOI: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman, Ö.G. & Ceylan Ş. (2018). Determining the sleeping habits of toddlers aged 0-3. *Journal of History Culture and Art Research*. 7(3): 607-620. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i3.1635>
- Kandır, A. & Alpan, Y. (2008). The effects of parental behavior on the socio-emotional development in preschool. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, Journal of Family and Society Education Culture and Research* 4(14), 33-38. DOI: <https://doi.org/10.21560/spcd.5074>
- Karaboğa, M. T. (2019). A study on the role model preferences of high school student. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 15(2), 363-391. DOI: <https://doi.org/10.17860/mersinefd.537859>
- Karahisar, S. & Değirmenci, G. (2015). Erken müdahalede doğal çevre. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.

- Kapıkıran, Ş. (2016). Parent academic achievement pressure and support scale psychometric assesment and construct validity: amongst secondary school and high school students. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 62-83. DOI: <https://doi.org/10.12984/eed.07848>
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, B. & Öğülmüş, S. (2016). Need for social approval scale: the validity and reliability. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 84-104. DOI: <https://doi.org/10.12984/eed.38607>
- Keskin, G. & Çam, O. (2007). Attachment process: review of the literature in terms of mental health. *Ege University Faculty of Nursing Journal*, 23(2), 145-158.
- Keskin, N. (2019). *The contribution of enneagram creed to improve creative leadership*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim University, İstanbul.
- Keskin, N. (2020). *Enneagram öz'e giden yol*. İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Kılıç, S. (2014). Etki büyüklüğü. *Journal of Mood Disorders*, 4(1), 44-6. DOI: <https://doi.org/10.5455/jmood.20140228012836>
- Kırman, A. & Doğan, Ö. (2017). Parent-child relationships: a meta-synthesis study. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 4(1), 28-49.
- Kochanska, G., Aksan, N., Knaack, A. & Rhines, H. M. (2004). Maternal parenting and children's conscience: Early security as moderator. *Child development*, 75(4), 1229-1242. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00735.x>
- Koçyiğit, S., Yılmaz, E. & Sezer, T. (2015). The investigating of the relationship among social competence, emotion regulation skills and play skills of 60-72 months old children. *HAYEF Journal of Education*, 12(1), 209-218.
- Korkmaz, Ö. (2011). Öğretmen adaylarının öğretim materyallerinden yararlanmaya dönük özyeterlik algıları. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 1-17.
- Kuzu, B. & Kısa, C. (2020). The investigation of the relationship between the parents' self efficacy perceptions and emotion socialization. *Biruni Journal of Health and Education Sciences*, 4. DOI: <https://hdl.handle.net/20.500.12445/2897>
- Küçükturan, A.G. & Keleş, S. (2019). Sosyal duygusal gelişim. İçinde A. Köksal Akyol (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I* (s. 319-366). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lansford, J.E. & Deater-Deckard, K. (2012). Childrearing discipline and violence in developing countries. *Child Development*, 83:62-75. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01676.x>
- Leung, C. H. (2011). An experimental study of eduplay and social competence among preschool students in Hong Kong. *Early Child Development and Care*, 181(4), 535-548. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004431003611487>
- Machida, S., Taylor, A. R. & Kim, J. (2002). The role of maternal beliefs in predicting home learning activities in Head Start families. *Family Relations*, 51, 176-184. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2002.00176.x>
- Memis, K. D. & Gürsoy, F. (2022). Investigation of mothers thoughts on play and play materials and behaviors of interactive playing with their children. *İstanbul Gelisim University Health Sciences Journal*, (17), 540-557. DOI: <https://doi.org/10.38079/igusabder.1001354>
- Morris, L. R. & Cramer, S. F. (1996). The Enneagram and the Library. *Library Management*, 20-29. DOI: <https://doi.org/10.1108/01435129610115335>
- Onuk, M. M. & Tekin, U. (2018). Analyzing the social skills of primary school students aged 10-13 in terms of mother-father attitudes: The example of Eyüp district. *Journal of Anadolu Bil Vocational School of Higher Education*, 13(52), 17-32.
- Oral, T. (2015). Kişilik gelişimi. *Erken çocukluk döneminde gelişim*, 85-110.
- Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). The effect of parent education on parent-child relationship. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36). DOI: <https://doi.org/10.21560/spcd.60151>
- Özçelik, T. & Şahin, M. K. (2023). The role of family type, siblings and friends in shaping gender roles in early childhood. *Journal of Contemporary Administravite Science*, 10(2), 57-67.
- Özkul, F. B. (2015). *48-60 aylık çocukların babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, A. & Ceylan, Ş. (2014). Determining the views of teachers and parents on supporting social skills at preschoolers. *Pamukkale University Faculty of Education Journal*, 35(1), 99-114. DOI: <https://doi.org/10.9779/PUJE575>
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J. & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in

- children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179-185. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2000.tb06468.x>
- Riso, D. R. & Hudson, R. (2009). *Enneagram ile kişilik analizi*. (G. Aksoy, Çev.). İstanbul: Butik.
- Riso, D.H. & Hudson, R. (2022). *Enneagram ile kişilik analizi* (3. Baskı). Butik Yayıncılık.
- Sadeh, A., Gruber, R. & Raviv, A. (2002). Sleep, Neurobehavioral Functioning, and Behavior Problems in School – Age Children. *Society for Research in Child Development*; 73(2):405-417. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00414>
- Sakarya, S. & Pekdoğan, S. (2020). The predictive power of temperament traits on the bully and victim behaviors of the child. *International Journal of Eurasian Research*, 8(23), 311-324. DOI: <https://doi.org/10.33692/avasyad.65561>
- Sakız, G. (2013). Key word in success: Self-efficacy. *Journal of Uludağ University Faculty of Education*, 26(1), 185-210.
- San Bayhan, P. & Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- San Bayhan, P. & Artan, İ. (2014). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik*. (14. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schaefer, C. E. (2013). *Oyun terapisinin temelleri*. (Çev. B. Tortamış Özkaya). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Serinsu, M. E. & Doğan, R. (2020). Principles of value education in the family for children 2-6 age period within the framework of the social learning theory. *Dini araştırmalar*, 23:58, 151-170. DOI: <https://doi.org/10.15745/da.771091>
- Senemoğlu, N. (2020). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. (27. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Spoth, R. L. & Conroy, S. M. (1993). Survey of prevention-relevant beliefs and efforts to enhance parenting skills among rural parents. *The Journal of Rural Health*, 9(3), 227-239. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1748-0361.1993.tb00516.x>
- Şirin, T. (2020). Enneagram Türkiye kişilik envanteri'nin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin belirlenmesi. *Turkish Studies*, 15(2), 1375-1398. DOI: <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42149>
- Taştan, K. (2021). *Kişilik tiplerine göre stresle mücadele yöntemleri*. Ankara: Zafer Yayınları.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021). A social-cognitive view of learning: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30.
- Tepeli, K. & Yılmaz, E. (2013). Social problem solving skills of children in terms of maternal acceptance-rejection levels. *US-China Education Review*, 3(8), 581-592.
- Tepeli, K., Yılmaz, E. & Kuyucu, Y. (2014). Studying emotion recognition skills of 5-6 year old children in terms of maternal acceptance/rejection levels, *Contemporary Perspectives and Research on Early Childhood Education*, (Eds. Mustafa Yaşar, Özkan Özgün and Jeanne Galbraith), Newcastle, UK; Cambridge Scholar Publishing.
- Teti, D. M. & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the meditational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918-929. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01580.x>
- Tuğrul, B. (2018). Oyunun Gücü. İçinde A. B. Aksoy (Ed.), *Çocuk ve Oyun* (s. 179-194). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Türk, E. (2023). *Sorumluluk psikolojisi* (Yüksek Lisans Proje Ödevi). Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, Denizli.
- Utaş Akhan, L. & Batmaz, M. (2011). 0-6 Yaş grubu çocuğu olan çalışan annelerin çocuk bakımı ile ilgili karşılaştıkları sorunların ve sorun çözme yaklaşımlarının incelenmesi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 19(3), 161-167.
- Ünüvar, P. (2018). *Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldız, S. A. (2006). An experimental study to develop parents'problem solving skills. *Marmara University Atatürk Faculty of Education Journal of Educational Sciences*, 24(24), 231-244.
- Yıldız Çiçekler, C., Girgin Büyükbayraktar, Ç., Konuk Er, R. & Alakoç Pirpir, D. (2014). The research of the relationship between self-efficacy and perfectionism of mothers in parenting skills whose children are at the ages of 1-3. *Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 11(26), 109-124.
- Yılmaz, E. (2018). *Ebeveyn Benim*. İstanbul: Mizmer Yayınları.
- Yılmaz, E. D. (2019). *Öğretmen Benim*. Ankara: Mizmer Yayınları.
- Yılmaz, E. D. & Selçuk, Z., (2018). *Ebeveyn benim: dokuz tip mizaç modeli'ne göre ebeveyn-çocuk ilişkileri*. Mizmer Yayınları.

- Yılmaz, Y. (2020). *Çocuğun davranışlarına etkin sınır koymaya yönelik anne eğitim programının annelerin sınır koyma davranışı ve anne çocuk ilişkisi üzerindeki etkisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, A. & Kızılgeçit, M. (2021). Examination of personality traits of faculty of theology students in terms of some variables in the context of enneagram personality model. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (3), 9-38.
- Zhao, C. & White, R. M. (2022). The impact of discrimination on parent-adolescent relationships in US Mexican families. *Journal of Social and Personal Relationships*, 39(7), 2045-2068. DOI: <https://doi.org/10.1177/02654075221074396>
- Waters, L. (2016). The relationship between child stress, child mindfulness and parent mindfulness. *Psychology*, 7, 40-51. DOI: 10.4236/psych.2016.71006

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
☒ Bu çalışmanın yazar/yazarları, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 22.12.2023 tarih 21/25 sayılı kararı ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-

